

1980 • 2

't ONDERSCHOER

heemkunde denekamp

't ONDERSCHOER

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeurn', welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: 'n stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'braotspit' steken, dat een 'huun' of 'hunenviefke' een brutale boerenknacht nagooide. Als 'n stiepel' verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'.

In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het "blauwe dämpke" dat de 'zwarte dood' veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het 'vlöggeln' um'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond 'Siep' of 'Pollo' kon ook 's-nachts een oogje houden op, het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem', 'n zicht', 'n strikhaakn', 'n ploogstraampn' en de 'peerdezellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het bood plaats voor menselijke contacten.

Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

HEEMKUNDE DENEKAMP.

officieel driemaandelijks
contactorgaan van
HEEMKUNDE DENEKAMP

2e jaargang 1980 nummer 2

Het blad wordt gratis toegezonden aan de leden.
Een afzonderlijk abonnement kost f 10,-- per jaar, exclusief verzendkosten. Losse nummers kosten f 4,--.

Oplage: 250 stuks.
Vormgeving: H. Boink.
Ontwerp omslag: J.A.Veldhuis.

Kopy voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie tot een maand voor het einde van elk kwartaal.

Overname van de inhoud van dit blad slechts na toestemming van de redactie.

R e d a c t i e

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp. Telefoon (05413)2261.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, Denekamp. Telefoon (05413) 2800.

HEEMKUNDE DENEKAMP

B e s t u u r

J.H. Borgman, voorzitter;
H. Boink, secretaris;
W.A.J. Nijhuis, penningmeester;
H.A. Booijsink, G.L.B. Broekhuis, C.C.M. Hamers, S.M. Heerink-Reerink en S. Wynia, leden.

s e c r e t a r i a a t

Diepengoor 16, Denekamp.
Telefoon (05413)2261.

b a n k

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer 59.57.16.547 ten name van de penningmeester.

l i d m a a t s c h a p

Tot 16 jaar f 5,--, daarboven f 10,-- per jaar.

pag.

1. 'n woord van te vuurtn

7. belangrijke berichten

13. omzien en doorgaan

17. naar Breklenkamp (II)

21. aardewerk (III)

24. aardewerk (IV)

27. pijlspitsen uit Denekamp

29. toen 31 augustus nog Koningin-nedag was

31. Jan Hendrik Kippers

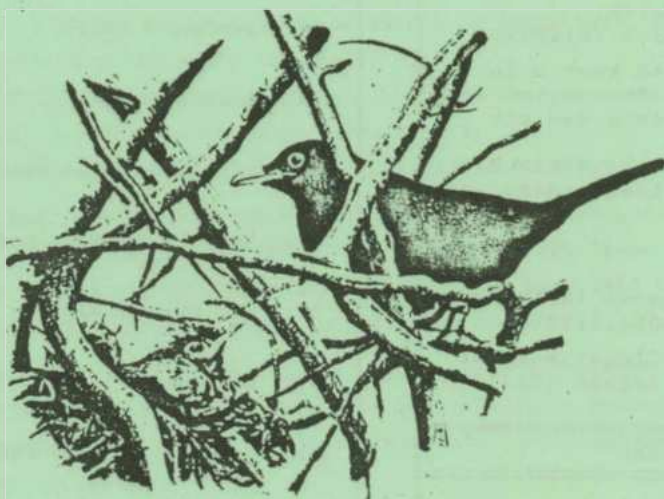
41. zommeraomd

43. mijmeren bij een fotoboek

49. het oude raadhuis te Denekamp

59. Visschediek

* * * *

"Die d'onrust niet in't hart en heeft,
Leeft zalig, als hij buyten leeft".

Jan Luyken.

tweede druk

oplage 100 stuks

'n WOORD
VAN TE VUURT'N

Het is vandaag 21 juni 1980. Volgens de officiële kalender begint dan de zomer. Terwijl ik bezig ben dit "woord van te vuurt'n" te schrijven, schijnen de weergoden daaraan vooreerst nog geen passende consequenties te willen verbinden. Het lijkt meer op herfstweer, dan op lenteweer, laat staan op het begin van de zomer. Hevige wind, om de haverklap buien en nog eens buien. De kachel moet er -haast- voor aan, zo sterk daalt de thermometer.

Het zal al zo'n twee weken geleden zijn dat we letterlijk haast smeekten om enig hemelwater. We hebben het gekregen, aanvankelijk op bijzonder prettige wijze, weinig wind, temperatuur aangenaam en ga zo maar door. Wat wil je nog meer, zou je geneigd zijn te zeggen. Maar wat hoorde je al direkt na het tweede buitje: het moet maar weer ophouden, zo is 't wel goed.....Regen verveelt zo gauw. En dan tot overmaat vandaag en gisteren.

Maar dan.....

Als de regen er dan eindelijk de brui aan heeft gegeven is het verwonderlijk hoe snel alles weer gewoon z'n gang gaan.

De dichter Leopold:

"En hier nog aan het vensterglas
aan de bedroefde ruiten
beeft in wat nu weer buiten
van wonderigs in opstand was
een druppel van den regen,
kleeft aangedrukt er tegen,
rilt in het kille licht...."

De laatste druppels zijn amper gevallen of onze zich -alweer- in de in de lucht bewegende natuurvrienden laten hun optimistisch zanggeluid al weer horen. Het klaart op, ogenblikkelijk, als je aanhoort hoe ze schateren, hoe ze fluiten.

De merel schudt de waterdruppelen van zijn verentooi. Zo, dat lucht op, schijnt hij te denken. Hij werpt zich omhoog, de "air" in. De eerste de beste populierentak dient als uitzichttoren. Vandaaruit overziet "onze" merel de wereld, "zijn" wereld. Hij begint te zingen, zomaar zonder dirigent.

Het stemt tevrede, het werkt op je gemoed. Toe maar, zing maar, fluit maar! Je wilt hem wel aanmoedigen.....

Hoe gelukkig lijkt zo'n vogel, daar hoog in die boom..... want ook dat geluk kan heel gauw door toedoen van 'n vijand tot het verleden

behoren.

Het klaart verder op, de donkere lucht trekt af.

Een dag of wat geleden zou je bij ons in de tuin warempel haast de idee kunnen krijgen als wilde het gaan sneeuwen. Witte donsachtige vlokken zweefden langs het raam. Struiken en bloemen werden ermee bedekt. Spoedig bleek evenwel dat het de zaadpluisjes van de populier zijn. Achter ons huis bevindt zich nl. een fraai populierenbos. Het zijn flinke bomen, al zo'n dertig jaar oud. Deskundigen beweren dat het tijd wordt dat ze "voor de bijl gaan" en vervangen worden door jonge telgen. Maar wat mij betreft mogen ze blijven staan. Je raakt er een beetje aan gehecht ook eigenlijk.

Het zaadpluis trekt zich er niets van aan en waait waar de wind het hebben wil, door geen mens gestuurd. Haast ongrijpbaar gaat het zijn onvoorspelbare weg.

Zomer dus toch.....?

Bladervolle bomen, heerlijk groen, veel zon verwachten we natuurlijk (voor onze vakanties) en in de bossen zijn overal weer volop "miegempen".

We houden een wakend oog op die bossen, op "onze" bossen, op de houtwallen, op de natuur.

Dit vinden we een erg belangrijke zaak.

De bossen en houtwallen zijn dit voorjaar weer mooi uitgelopen, het is weer een fraai gezicht geworden. De houtwallen gaan jammergenoeg in onze gemeente Denekamp in aantal achteruit. Ik zou haast willen zeggen : gestadig. Dat is eigenlijk wel jammer. Ze zijn toch immers zo sterk landschapsbepalend. Ze drukken zo'n duidelijk stempel op de omgeving waarin ze staan.

Allemaal handhaven op de huidige wijze zal op de duur wel een moeilijke zaak worden, als we alle ongerief ervan voor de agrariër daarbij in aanmerking nemen. Overhangende takken en loof kunnen voor heel wat gras en maïs minder zorgen.

Veel rapporten zijn er al over volgeschreven. Ir.P.J.Asjes concludeerde in 1979 in zijn landbouwkundig doctoraalstudie onder meer: Het behoud van de houtwallen in Twente is een offer waard. Twente staat bekend om zijn coulissenlandschap. Juist daarin spelen deze houtwallen een belangrijke rol.

Om dit in stand te houden zal het nodig zijn dat hiervoor op nationaal, provinciaal en zelfs gemeentelijk niveau financiële tegemoetkomingen zullen worden gegeven.

De agrariërs wordt hierin uit bedrijf-economisch oogpunt nu eenmaal eenzijdig nadeel berokkend. En het is niet fair dan te zeggen: laten zij -de boeren- zich er maar mee redden; wij willen er geen cent voor kwijt.

Maar oh wé, als ze er met de hakbijl bij komen, of beter gezegd met de ronkende motorzagen, dan staan we wel klaar om ons ongenoegen erover uit te spreken.....

Nee laten we deze lasten dan gezamenlijk dragen. Eerlijk delen, zou je het kunnen noemen. Het doet me even denken aan het kindergedicht "Eerlijk delen" van Hélène Swarth.

"Op bloote voetjes sluipt de blonde bengel,
Terwijl voorzichtig, zusje een oog in 't zeil houdt,
De rozenheg door, in den groenen boomgaard,
Waar, onbewaakt, verleidelijke appels rijpen.
De breede boom breidt, over zusje en broertje,
Zijn armen uit, met lokkend oft beladen.
Begeerig blikte de knaap en heft de hand reeds

En aarzelt nog, als 't meisje knikt:—"Gerust maar!"
Laag hangt de vrucht en biedt haar bolle blooswang.
Eén sprong, één greep - en weg is de appelroover,
In 't vrije veld, gevolgd door Zus, die gretig
De handjes ophoudt, manend. - "Eerlijk delen!"

Het typeert toch zo treffend de bedoeling van het hier weergegevene.
Lees dit gedicht er nog maar eens een keer rustig op na, ja toe
maar!!

Na het lezen hiervan moet u dan tot de conclusie zijn gekomen, dat
het allemaal mooi is om hier en daar op te wijzen, commentaar te
leveren, maar dat je dan ook tegelijkertijd de hand in eigen
boezem moet steken.

We kunnen ons namelijk niet voorstellen dat een agrariër geen boom
tussen zijn landerijen kan "zien" staan. "Hoalt mót d'r bliëvn,
wie-j woont d'r jao zölm ok tuske ", aldus een Twentse boer.
Welzeker zullen ook daar uitzonderingen op zijn.

Laten we daarom datgene wat we in Twente in Denekamp in het bij-
zonder hebben aan bossen en aan bosareaal met een zekere mate van
zorgvuldigheid omringen.

Laten we hopen dat de volgende spreuk tot in lengte van dagen be-
waarheid mag blijven: wij komen en gaan, maar eeuwig ruisen de
bomen.

Als er gekapt moet worden, wel dan kan dat toch veel beter in wat
ruimer verband bekeken worden en hoeft toch niet zonder meer de
zaag of de bijl er in. Natuurlijk, houtwallen moeten om de acht à
negen jaar gekapt worden. Wie aan de toekomst denkt, moet dan rustig
de bijl erin durven te slaan. Tijdig kappen betekent minder schade.
Maar "wie prijst een man die oude bomen velt en in de plaats geen
jonge telgen stelt?"

En of daar een kapverordening voor nodig is.....?!! Het zal
toch niet zo zijn dat de prijs van het hout aantrekkelijk is, om
te gaan kappen.....en dan maar tevens rooien. Nee.....
Want dan zouden we de uitspraak van James Thurber tot de onze moeten
maken: Bomen worden omgehakt om asiels te bouwen voor mensen die
gek zijn geworden, doordat er geen bomen meer bestaan.

Deze stelling lijkt voor onze streek misschien wat overtrokken, doch
stemt wel tot nadenken.

Trouwens, het is toch ook zo: de boer die steeds het voordéel ziet,
vergeet het bomen planten niet.

Ondertussen zijn we het er -dacht ik- toch wel over eens dat het
landelijk gebied niet alleen meer het domein van de agrariër is.
Dat zou in onze hedendaagse maatschappij trouwens ook wel -en te-
recht- als erg hebzuchtig kunnen worden bestempeld. Maar - en
dat moeten we tegelijkertijd ook in ogenschouw willen nemen-
het tegengestelde moet beslist ook niet zó zijn. De landbouw moet
niet de dupe worden van slechts de belangen die de mens heeft bij
het streekeigene van Twente.

Houtwallen bijvoorbeeld hebben voor Twente iets streekeigens in
zich. Tussen de vele houtwallen die het Twentse weidelandschap in
percelen verdelen en die eens zijn aangelegd om het vee op eigen
grondgebied te houden, zijn soms immers zeer oude wallen aan te
treffen. Deze zijn vaak al in de dertiende of veertiende eeuw aan-
gelegd om buurtschappen te verdedigen tegen rovende benden en legers.

Deze wallen worden dan aangeduid als landweren. Landweren waren
hoge wallen met meestal aan een zijde een sloot. Op bepaalde plaat-
sen waren deze landweren wel drie of vierdubbel. In de zestiende
eeuw verloren ze veelal hun verdedigingsfunctie.

De meeste zijn verdwenen of voor een leek vrijwel onherkenbaar. Enkele restanten zijn hiervan ook nog in onze gemeente "bewaard". Te zijner tijd hopen we hier nog eens op terug te kunnen komen. Het ligt namelijk in de bedoeling na te gaan waar landweren gelegen hebben. Tevens kan dan vastgesteld worden waar nu nog zichtbare herinneringen aan te treffen zijn. Welk nut dit kan hebben blijkt uit het volgende. In Berghem stond bij Haafkes (de Peter) een klupkeshoes annex schaapskooi (waarvan wij overigens hopen dat het ooit nog eens herbouwd kan worden, want het materiaal ervan is er nog wel). Volgens W.H. Dingeldein woonde op het erf voorheen de sleutelbewaarder van de doorgang in de landweer. Vandaar de naam Peter. Afgeleid van Sint Petrus, als sleutelbewaarder van de hemel. Wie over landweren wat meer kan vertellen, verzoeken we met ons in contact te treden.

Van de hemel weer naar de aarde, naar Denekamp. Het lijkt zo'n eind, en op papier is 't zo gemakkelijk en zo dichtbij.....

Wat een tijd hebben we in Denekamp - eigenlijk een maand nog maar - krap achter de rug. Ja, de kranten stonden er vol van. Zelfs in een speciale (bijlage)krant werd een groot deel van Twente hiermee in aanraking gebracht.

Het nieuwe gemeentehuis in Denekamp is officieel geopend. Wel, dat heeft menig inwoner van deze gemeente mee kunnen maken. En erg velen hebben het ook inderdaad beleefd. De vele reacties waren alom erg positief, zo hebben we vernomen.

Bij gelegenheid van dit feit heeft onze werkgroep Uitgifte Manuscripten in opdracht van de gemeente Denekamp een fotoboek samengesteld over oud Denekamp, over het Denekamp van het vorige Raadhuis tot het huidige Gemeentehuis. Een periode van ruim zestig jaar in beeld. Zo'n driehonderd foto's doen hun best dit uit te beelden. Kenners beweren zelfs dat het een juweeltje is geworden. Uniek wordt het elders genoemd.

Maar goed, daarover kunt u zelf het beste oordelen, dachten we. De officiële opening van Denekamps nieuw gemeentehuis bracht ons ook op de gedachte hier eens wat extra aandacht aan te schenken. Daartoe doken wij door middel van de archieven, in de tijd terug. Zestig, zeventig jaren. Het lijkt niet zo veel misschien, maar het is toch wel interessant als er over zo'n periode nog van alles terug te vinden is.

Het oud-raadslid Pikkemaat, uit Lattrop kan daar als een van de weinigen uit de gemeente Denekamp over meepraten. Hij is het die nog de oude gemeentesecretarie heeft gekend, welke op de plaats stond waar nu het oude raadhuis staat.

Hij is het ook die - als raadslid (1918-1942) - aanwezig was bij de officiële opening van het raadhuis op 16 maart 1921. En voor hem als climax mocht hij als officieel genodigde ook op 93-jarige leeftijd nog de opening meemaken van het nieuwe gemeentehuis. Pikkemaat was heel begrijpelijk zichtbaar onder de indruk. Ook zijn vrouw. Het is dan ook te beschouwen als iets unieks in de plaatselijke geschiedenis.

Tijdens de officiële opning op die 22e mei werd het zojuist genoemde fotoboek ook officieel gepresenteerd zo dat heet. Dit werd gedaan door ons bestuurslid S. Wynia. Uit de verfrissende en aan duidelijkheid weinig overlatende woorden van Wynia (tevens raadslid) memoreren wij het volgende. "Het boek kon ontstaan vanuit de basis, die daarvoor gelegd is door de in 1953 overleden Denekamper streek-historicus en fotograaf W.H. Dingeldein. Hij zag al vroeg in, dat het zinvol is dingen vast te leggen". En verder: "De tijd kan ge-

zien worden als een kostbare lap stof, die wij naar ons beste vermogen borduren. De mens borduurt, hij legt wat vast, hij kan iets doorgeven. Voor hoe lang? Dat weet hij niet, dat geheim blijft hem verborgen. Toch mag hij borduren -en voorbeeldmensen als Dingeldein, als Bernink en vul maar in, hebben dat begrepen. De een met de geest, de pen, de camera, de ander met naald en draad, het penceel en weer anderen als heemkundegroep."

Elders in dit nummer vindt u een bloemlezing van Wynia over toch wel een beetje zijn fotoboek. Dat mogen we hier wel even vaststellen. Die man heeft daar wat uren aan gesleten. Het bestuur van Heemkunde Denekamp is hem bijzonder dankbaar voor het initiatief om tot dit fotoboek te komen. Ook vanaf deze plaats willen we dat als redactie van dit blad nog eens onderstrepen. Hartelijk bedankt, wijnheer Wynia!

Burgemeester Mr. J.G. Norbart schrijft in het voorwoord van het fotoboek "Van Raadhuis tot Gemeentehuis" onder meer de volgende woorden. "Juist in die zestig jaren is Denekamp uitgegroeid tot een gemeente, die in vele opzichten vooroploopt met haar voorzieningen en die door evenwichtig samenspel van landbouw, natuur en woningbouw een geheel eigen plaats in Twente inneemt." Toch niet niks, en dat in deze tijd..... In onze tijd.... vandaag.....

"Wat tijd is, gaan we een beetje beseffen als we plaatjes gaan kijken," aldus S. Wynia in zijn begeleidend woord in het fotoboek.

Interessant lijkt me in dit verband toch wel de passage uit een beschrijving van een wandeling, welke Dingeldein op 17 mei 1950 heeft gemaakt in Breklenkamp samen met de toenmalige beheerder van de jeugdherberg 't Huis te Brecklenkamp de heer Brilleman. (Onlangs is Brilleman overleden).

"Bij de boerderij van Bergman was ik nog nooit gewst. Het is een van die vorstelijke hoeven, waaraan Breklenkamp zo rijk is. Zij heet eigenlijk Rotman, maar heeft haar oorspronkelijke naam nagenoeg verloren. Toch spreekt men nog altijd van de daarbij gelegen Rotmans kamp. Onder statige eiken liggen de gebouwen op de hof verscholen, het grote huis zelf en de vele schuren en schoppen. Onmiddellijk viel mijn oog op de lange, ouderwetse schop met dwarse doorrit, half van hout, half van steen, gedeeltelijk met pannen gedeeltelijk met stroo bedekt, alles verweerd in de loop van de tijd. De van de weg afliggende lange wand was uitsluitend van groengrijs bemost vakwerk met planken. Links van het huis stond het oude bakhuis en aan zijn rechter voorhoek de hoge zandstenen grenspaal 63 met het jaartal 1824, daar geplaatst ingevolge het grenstracé van dat jaar. 'Van Buchts schuur gaat de grenslijn op een piketpaal, zuidoostelijk bij het op Hannoverse grond staande bakhuis van de Nederlandse bouwman Rotman', leest men in dat tractaat. In een halve kring om het bakhuis heen staat een rij kleinere stenen, die het bij Nederland trekken. Doch de grote houten schuur staat reeds op Duits gebied. Eveneens liggen vele weiden van het erf over de grens, een groene weg, omzoomd door bloeiende appelbomen leidt door die weiden op Lage aan, welks bos vlak bij ligt. De boer gaat ook in Lage ter kerk en heeft zijn jachthond in 't Duits godressede - want dan kan men hem straffer commanderen!"

En verder: "De Kommiezendijk bracht ons door woeste heide en brede lappen nieuwe grasgrond, langs een uitgestrekt moeras op de Bergvennen aan. Een prachtige plek rozenkransjes, die dieprose bloeiden, deed ons stilstaan. Een nieuwe ontginning naderde beangstigend

dicht het heidebultje, waarvan de hele kop met een groen kussen van kraaiheide bedekt was!"

"Ja, de veranderingen gaan door" constateert Wynia tenslotte terecht in dit fotoboek. "Melkrijders, melkbussen, -----verleden tijd. Roggevelden, hooimijten, ze zijn verdrongen door de strakke, stijve maïsvelden....."

Hoewel het niet mijn bedoeling is hier over dit fotoboek nader uit te wijden, meen ik nog wel te moeten vermelden dat mevrouw H.J.G. van Heek-Hoogklimmer en mevrouw H.M. Roobol-Hoogklimmer ook erg ingenomen zijn het boek. Beiden zijn dochters van burgermeester Hoogklimmer. Juist hun vader heeft destijds een zo belangrijk stempel gedrukt op de totstandkoming van het raadhuis ruim zestig jaar terug. G.W. Hoogklimmer is van 1878-1923 burgemeester geweest in Denekamp.

Het is al een hele tijd terug, zestig jaar, met goede herinneringen daaraan. Het lijkt dat deze tijd zo snel is gegaan. En er is zoveel veranderd in die tijd: gewenst en ongewenst. Afijn, dat kunt u zelf zien in het fotoboek. Wie overigens nog iets bijzonders weet te vertellen over plaatjes in dit boek, willen we hiervoor de volgende keer in dit blad graag aan het woord laten.

Er zijn echter ook situaties die we graag wensen te veranderen, vandaag nog, maar dat dan oeverloos schijnt te moeten duren. Neem nu de vervuiling van de Dinkel. Jaren wordt er al voor geijverd om hierin verandering te brengen. Maar, en dat is toch wel plezierig, we konden deze dagen in de krant lezen, dat de Dinkel, onze Dinkel, toch werkelijk behoorlijk schoon gaat worden. De Gronause zuiveringsinstallatie is vrijwel klaar. Dan zal het weer goed vertoeven zijn langs de Dinkel. Vooral zomers als het droog is, is de vervuiling erg groot. Maar, weldra zal dit tot het verleden behoren.

Alvast bedankt, Nachbar-land!

Graag wil ik nog even melding maken van het feit dat Heemkunde Denekamp op 20 juni 1980 zijn eerste lustrum heeft gehad. Het begin zit erop. Voorzitter J.H. Borgman wijdt hieraan in dit nummer enige aandacht. Het is de bedoeling dat in de aanstaande nazomer of herfst hieraan enige aandacht wordt geschonken. Daarover zult u tegen die tijd nog wel het een en ander vernemen.

Die vijf jaar heeft ons ondertussen wel duidelijk gemaakt, dat veel medeleven en belangstelling bestaat met en voor onze activiteiten. We hopen met ons werk onze leden bezig te houden, te animeren en te stimuleren. Wetenschappers pogen we op goed spoor te brengen. En, om maar een zijstraatje te noemen, mensen die met familienaamonderzoeken bezig zijn, trachten we ook een steuntje in de rug te geven. We hebben inmiddels al heel wat oude familiearchieven verzameld. Bij tijd en wijle wordt er ook het een en ander gepubliceerd over een bepaalde naam. Ook in dit nummer treft u iets dergelijks aan. Daarom: dit boekje biedt voor "elk wat wils". Evenals Heemkunde Denekamp.

Overigens: ons ledental kan nog best een duwtje naar boven verdragen.

Denekamp, 21 juni 1980.

H. Boink, namens de redactie.

Belangrijke berichten

NAOBERAOVEND HEEMKUNDE OOTMARSUM

Hierna volgt een samenvatting van hetgeen besproken is op een bijeenkomst, welke is gehouden op donderdag 10 april 1980, in Hotel restaurant "Twents Ethoes", Molenstraat 22 te Ootmarsum. Deze bijeenkomst was georganiseerd door onze zustervereniging in Ootmarsum en was bedoeld om onderling nadere contacten uit te wisselen, hetgeen tevens tot gevolg kan hebben, dat men van elkaar weet, waar men mee bezig is.

De voorzitter van de Stichting Heemkunde Ootmarsum, de heer Nierop, opende de bijeenkomst met een woord van welkom aan de 57 bestuursleden van de verschillende Twentse heemkundige instellingen.

Hierna ging hij in op de bedoeling van deze avond.

De reden van samenkomst diepte hij in drie punten uit:

1. Door een toenemende belangstelling voor het eigen heem en wat daarmee samenhangt is de groep actief geïnteresseerden ook sterk toegenomen. Diverse interessante onderwerpen, al of niet plaatselijk, worden uitgezocht. Om elkaar te helpen pleiten wij voor een onderlinge uitwisseling van onderwerpen die in diverse Twentse heemkundeorganisaties op dit moment aan de orde zijn of in de naaste toekomst op het programma zullen worden genomen.
2. De Stichting Heemkunde Ootmarsum biedt aan, een voordracht met dia's te verzorgen voor leden/donateurs van alle uitgenodigde instanties.
3. Eveneens is de Stichting bereid een excursie door de stad Ootmarsum te organiseren.

Nierop bracht verder het voorstel ter sprake om tenminste éénmaal per jaar en bij toerbeurt een dergelijke bijeenkomst, beschouwd als een soort praatavond te organiseren. Een avond om ervaringen en ideeën uit te wisselen, waardoor in ieders belang de onderlinge samenwerking bevordert wordt. Een avond ook die de mogelijkheid biedt om met elkaar te werken in plaats van langs elkaar.

Na de inleiding van Nierop werd een diavoorstelling vertoond, waarin een verzorgde blik op Ootmarsum gegeven werd. Enige natuuroppnamen betroffen de flora van het kanaal Almelo-Nordhorn, een gebied dat momenteel extra in de belangstelling staat omdat zowel Staatsbosbeheer als Recreatieschap Twente dit in beheer willen hebben.

Tijdens de pauze werd verzocht een enquêteformulier in te vullen. Hierbij werd ingegaan op deze jaarlijkse bijeenkomst, de onderwerpen van studie, bereidheid tot het houden van diavoorstellingen en excursies voor de zusterverenigingen. Ook suggesties konden genoteerd worden. Een gedetailleerd overzicht van de uitslag van deze enquête is bij de redactie aanwezig.

Na de pauze, waarin over en weer druk gepraat werd, nam voorzitter Nierop het woord. Hij memoreerde dat de 57 aanwezige personen ongeveer 5000 leden vertegenwoordigden. Hierna gaf hij gelegenheid tot nadere reactie.

Allereerst werd het woord gegeven aan de heer Niks van de Stichting Oald Hengel. Niks uitte zijn vreugde over het initiatief van Ootmarsum. Hij liet weten intensief bezig te zijn met de marke Hasselo. Bijeenkomsten als deze bieden mogelijkheden om te komen tot soortgelijk werk in andere plaatsen. Hij pleitte er voor om opgave te doen van onderwerpen waaraan gewerkt wordt, die verder reiken dan de eigen plaats, dus algemeen Twentse aangelegenheden, zodat er een totaal overzicht kan ontstaan. Dit zou bijvoorbeeld kunnen via 't Inschrien (Contactorgaan van de Vereniging Oudheidkamer Twente).

Op de tweede plaats wilde hij onder de aandacht brengen, dat er in deze regio mensen bezig zijn met een cursus "Oud Schrift", om daardoor zelf stukken te kunnen ontcijferen.

De heer Engelbertink van de Kreenk veur Twentse Sproak bracht naar voren dat er in Rossum en Borne een enquête van start gaat met vragen, die algemeen oriënterend over het Twents zijn. In Ootmarsum zal dit gebeuren met medewerking van de Werkgroep Dialekt en Folklore van Stichting Heemkunde. Engelbertink vroeg of dit ook door de andere Heemkundeverenigingen gedaan kan worden: "Hoe meer plaatsen meewerken, des te beter is de destilatie van gegevens". Hij attendeerde verder op de Onderwijswerkgroep Heemkunde Twente, die een zo groot mogelijke integratie van heemkunde in het onderwijs beijvert.

Voorzitter Nierop merkte op dat aan de hand van de gehouden enquête bleek, dat iedereen vóór een jaarlijkse bijeenkomst was en stelde de vraag wie de volgende bijeenkomst wilde organiseren. D. Jordaan JG.Hzn. (voorzitter Vereniging Oudheidkamer Twente) ging hierop in en nodigde allen uit in het najaar gast te zijn van de Oudheidkamer Twente, die dan haar 50 jaar bestaan herdenkt. Dat jubileum zal met alle verenigingen gezamenlijk worden gevierd, zodat dit uitstekend hieraan gekoppeld kan worden. De vragen die hier aan de orde geweest zijn, kunnen dan besproken worden. Nierop ging hierna nog even in op de suggesties die ingevuld waren op het enquêteformulier.

Op de vraag of ook de Duitse groengebieden in de toekomst aangeschreven moeten worden, werd door Jordaan opgemerkt dat dit in het verleden gebeurd was door de Oudheidkamer Twente, maar toen geen succes bleek hoofdzakelijk als gevolg van een andere aanpak aan die zijde.

IN HERDENKING '40-'45

Hoewel de tijd van het jaar er eigenlijk niet naar is willen we u toch nog wijzen op een kleine publicatie van onze vereniging, samengesteld bij gelegenheid van de herdenking van de 35e bevrijdingsdag. Op een zestigtal bladzijden wordt het een en ander weergegeven over onder meer Denekamp en omgeving in de bezettingstijd 1940-1945. Het boekje draagt als titel "In herdenking '40-'45 en was verkrijgbaar in Huize Keizer tijdens een expositie, welke

dezelfde aanduiding droeg. Overigens: er is tegen een vergoeding van f.3,50 nog een aantal exemplaren van het boekje verkrijgbaar bij het secretariaat (H.Boink, Diepengoor 16, Denekamp).

EXPOSITIE WANDKLEDEN EN HOUTSNIJWERK

Tot eind september van dit jaar is er in Huize Keizer een interessante expositie te bekijken. In het koetshuis en op de zolder van de winkel tonen de 71-jarige mevrouw I Stegehuis-Jaarsma uit Almelo en de 38-jarige heer H.Bosch uit Vriezenveen hun kunst. Want dat mag het wel genoemd worden.

Mevrouw Stegehuis is op wat latere leeftijd er toe gekomen om deze wandkleden te maken. Zij doet dit werk als hobby, maar dan toch wel met professioneel resultaat.

Het was in 1963 op een cursus van "Het Boeken" toen mevrouw Stegehuis met haar eerste naaldwerkje begon. Wie nu naar haar even oorspronkelijk als volwassen werk kijkt, kan zich nauwelijks deze ontwikkeling voorstellen.

Op een eenvoudige effen pastelkleurige achtergrond toont zij een verrassende expressie op het gebied van borduur- en applikatiewerk. Het kleurengamma is erg mooi, harmonisch en zeer goed gebruikt. Ze past haar kleuren, vormen, de te gebruiken materialen en de opbouw bijzonder overwogen en nauwgezet aan bij het beeld wat zij wil oproepen. In deze zeer treffende opzet gaat het speelse, vaak oosters mysterieuze niet verloren. Het is een lust om naar te kijken. Wat ze met brokaat, hout, galonnetjes en kraaltjes weet te bereiken grenst voor menig begrip haast aan het ongelooflijke. Thema's uit haar handen zijn onder meer: Oranjeoest, milieubedreiging, gebed om het groen, Oriënt enzovoort. Ach kijkt u het zelf eens. Het is de moeite waard.

De houtreliëfs van Bosch zijn een bezienswaardigheid op zich. Bij het vervaardigen van deze reliëfs laat Bosch zich meestal leiden door oude foto's of schilderijen. Bosch is nog maar kort bezig. Toch heeft hij al een indrukwekkend aantal werkstukken vervaardigd: onder meer een prachtige dekenkist met daarin uitgeteeld de brand van Vriezenveen, een dekenkist met het gemeentehuis van Vriezenveen, een oude boerderij, de St.Nicolaaskerk te Denekamp, het midwinterhoornblazen en vrouw aan de tobbe. Bosch is zo'n vijf jaar geleden begonnen met de schilderkunst. Dit op aandringen van de Vriezenveense schilder Bernard Jaspar Fayer. Daarna kwam pas het bewerken van hout, want in 1977 is hij tijdens een vakantie in Duitsland geïnspireerd geraakt door een zeer fraai bewerkte dekenkist.

Openingstijden: maandag t/m zaterdag van 9.00-17.00 uur. Zondag van 14.00 - 17.00 uur.

Toegang gratis.

Op de zondagen zal mevrouw Stegehuis-Jaarsma en/of de heer Bosch zelf aanwezig zijn voor tekst en uitleg.

Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen bij de VVV-Denekamp. (tel. 05413-1205)

EXPOSITIE KLEDING

Tot 1 september 1980 is in het Textielmuseum te Enschede de tentoonstelling "Van Boks tot Boezeroen" te bekijken. Aan de hand van originele kledingstukken, foto's, prenten enzovoort, wordt de kleding van boerenbevolking en arbeiders in Twente van plm. 1750 tot 1940 aan de orde gesteld.

Er is een algemene indruk te krijgen van het dagelijks leven gedurende deze twee eeuwen. Een erg interessant gedeelte is de tijd rond het begin van de twintigste eeuw. De opkomst van de grote industrialisatie zorgde ervoor dat een deel van de boerenbevolking voorgoed in de fabriek komt te werken. Tegelijkertijd vinden vele mensen uit met name Drenthe en Groningen in Twente werk. Er vindt dan een snelle afwisseling plaats van een streek eigen kleding naar een meer algemeen kledingbeeld.

Het museum kunt u in Enschede vinden aan de Epoortstraat 182. De openingstijden zijn : dinsdag t/m zaterdag van 10.00 - 12.00 uur en van 14.00 - 17.00 uur; zondag van 14.00 - 17.00 uur.

BIBLIOTHEEK

In de vorige aflevering van dit blad stond een oproep voor een vrijwilliger die onze bibliotheek wilde catalogiseren en bij tijd en wijle wilde bijhouden. Wel, hiermee hebben we goed succes gehad. Mevrouw Benneker bood zich hiervoor spontaan aan en is er thans al zover mee gevorderd, dat vrijwel alle boeken op kaart staan. Het is nu mogelijk om op redelijke termijn hiervan een catalogus te maken. Daarna zal alle leden een exemplaar worden toegezonden.

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

Er is weer een aantal oude akten te leen ontvangen om te kopiëren. Dit hebben we graag gedaan. Op deze wijze is het mogelijk om een aardige en uitgebreide collectie bijeen te krijgen. Ook veel oude foto's mochten we de afgelopen periode ontvangen. Dit houdt natuurlijk verband met de uitgifte van het fotoboek "Van Raadhuis tot Gemeentehuis". Zoveel mogelijk hebben we ze laten reproduceren. Teveel eigenlijk om op te noemen. Twee willen we er hier toch melden: een groepsfoto uit 1904 van de openbare school te Lattrop en 'n oude groepsfoto van de Nutterschool. Ook kregen we familie-archieven van Berink uit Lattrop (Boss), Rademaker (van Singraven), Molendijk uit Brecklenkamp. Verder: veilingboekje verkoop Huis te Brecklenkamp met landerijen, statuten van de R.K. Kiesvereniging "Eendracht maakt macht" uit 1920", Deventer Almanak uit 1815.

OVERZICHT LEDENTAL

Per 1 januari 1980 bedroeg het aantal leden 117. Dit aantal is per 1 juni 1980 gestegen tot 151.

Daarnaast hebben we nu in totaal 19 abonnementen.

Ieder die op de een of andere wijze belangstelling toont voor ons werk raden we aan lid te worden van onze vereniging. Als we zien hoe het elders ook kan zou je zeggen, dat ons werk wel in de

belangstelling staat.

Op zijn minst zou nadere informatie gevraagd kunnen worden. De adressen staan voorin vermeld.

FOTOBEOEK VAN RAADHUIS TOT GEMEENTEHUIS

Op donderdag 22 mei 1980 heeft de officiële aanbieding plaatsgehad van het fotoboeek Van Raadhuis tot Gemeentehuis. Het boek is een co-produktie van de Gemeente Denekamp en onze hoemkundegroep. Het boek is op ruim formaat gedrukt en bevat zo'n kleine 150 bladzijden met allemaal foto's, foto's en nog eens foto's. Foto's van plm. 1900 tot nu. Van de tijd van het oude Raadhuis tot het nieuwe Gemeentehuis.

Voor slechts f. 17,50 kan men op navolgende adressen in het bezit komen van dit boek.

Gemeentehuis te Denekamp; Rabobank, Anrobank en ABN-Bank te Denekamp; Rabobank te Lattrop; Rabobank te Tilligte; Rabobank en ABN-Bank te Ootmarsum.

Bestellingen per post kunnen gedaan worden bij het secretariaat (Diepengoor 16, Denekamp, tel. 05413-2261).

GRONDBEZITTERS EN BEWONERS VAN HET OOSTEN DES LANDS.

Spaart de oude houtopstanden op Uwe Erven. Zij vormen de schoonheid daarvan en van het landschap.

Spaart de wallen rondom Uwe weiden en bouwlanden. Zij dienen tot nesteling en verblijf van nuttige vogels die insecten verdelgen. Zij helpen de winden keeren en zij brengen humus door hunne bladeren.

Spaart een enkel stukje heide. Ook dit werkt mede tot afwisseling en schoonheid van het landschap en verschaft den bijen voedsel.

Bewaart zooveel mogelijk den mooien eenvoudigen vorm en de gevels Uwer Saksische hoeven. Zij hebben een eigen, waardig karakter.

Tracht bij de toepassing van nieuwe denkbeelden in den landbouw het goede van het oude te behouden.

Houdt Uwe eigen taal-het Neder-Saksische dialect-in eere. Deze is zeker zoo oud als de Nederlandsche taal en heeft een eigen bestaansrecht.

Bewaart de oude Saksische namen van Erven en gronden en houdt Uwe Volksgewoonten in eere.

Bewoners van stad en land,-weert-waar ge kunt, leelijke reclame. Verzoegt Uw Erf en Uwe bloemen. Dit schept levensvreugd en siert U zelf en Uwe gansche omgeving.

DIRECTIE RIJKSMUSEUM TWENTHE.

BESTUUR OUDHEIDKANIER TWENTHE.

BESTUUR NATURA DOCET.

BESTUUR „HET OVERSTICHT“

Het is niet ongewoon als mensen eens even in gedachten stil staan wanneer een bepaalde tijdsperiode is afgesloten. Dat kan een periode zijn in iemand's leven, in zijn of haar werkkring, maar ook bijvoorbeeld een oudejaarsavond. Verenigingen kennen dat verschijnsel ook. Men viert het x-jarig bestaan en blikt terug, zoals dat dan heet. Wat is er bereikt? Waar is men mee bezig? Heeft het zin om door te gaan?

Voor onze Denekampse Heemkundegroep is het vijfjarig bestaan een gelegenheid om onszelf die kritische vragen ook eens te stellen en ons die spiegel voor te houden. Hebben we in dit achter ons liggende tijdvak een "voldoende" gehaald? Ik denk dat ik de laatste ben die daarover een oordeel mag geven en ik zal u dus ook niet, als een soort rechtvaardiging, vermoeien met een opsomming van datgene wat Heemkunde Denekamp gedaan heeft. Of: niet gedaan heeft. Anderen zouden daarover moeten oordelen. Maar juist dat gebeurt veel te weinig. Immers, de kwaliteit van elk bestuur wordt beter naarmate dat bestuur kritisch wordt gevolgd in doen en laten. Dat geldt beslist ook voor het heemkunde-werk.

In mijn "omzien" ruim ik dus geen plaats in voor de activiteiten die er geweest zijn. Ik hoop dat het oordeel daarover positief uitvalt. Wel wil ik graag een woord van dank uitbrengen aan iedereen die het Heemkunde Denekamp mogelijk heeft gemaakt te functioneren. In de eerste plaats aan mijn medebestuurleden voor hun inzet en voor de bijzonder plezierige sfeer die de vergaderingen en bijeenkomsten steeds kenmerkt. Vervolgens onze leden voor hun activiteiten, verder het gemeentebestuur van Denekamp en anderen voor de steun die we van hen mochten ontvangen, ook het publiek vanwege de belangstelling en medewerking die we steeds voor ons werk ondervinden en-last not least- de redactie van ons

"Onderschoer" voor de wijze waarop men ons "naar buiten" brengt. Allen: hartelijk dank!

Waar zijn we mee bezig? Ik heb er de notulen van de laatste bestuursvergaderingen nog eens op nageslagen en mezelf afgevraagd wat de objectieve lezer -die ik in dit geval niet ben- daaruit zou blijken. Ik denk dat de indruk zou worden verkregen, dat een groep mensen actief bezig is met een aantal zaken, waarvan sommige wel en andere niet naar wens verlopen. Dat is op zichzelf heel gewoon en die indruk is dan ook juist. Met sommige activiteiten gaat het prima (werkgroep flora-fauna, veldnamenonderzoek, 't Onderschoer, enzovoort), met andere daarentegen wil het nog niet zo vlotten (werkgroepen dialect en archeologie bijvoorbeeld). Die laatste zullen dus wat meer aandacht moeten hebben.

Ook heeft Heemkunde Denekamp een aantal zaken op een verlanglijstje staan. Zo zouden we erg graag de molen van Oortman in Lattrop behouden zien. Pogingen om de zaak in de goede richting om te buigen, hebben echter nog erg weinig succes. De wil is er wel, van alle kanten, maar het benodigde geld ontbreekt. Dan zouden we graag willen dat het voormalige klöpfeshoes, al ongeveer tien jaar geleden afgebroken en in onderdelen opgeslagen op de "gemeentewerf", in Berghum wordt herbouwd. We hebben er alle vrouwen in dat dit nog eens gerealiseerd kan worden, vooral ook dank zij de medewerking van vele anderen. Tenslotte is het een vurige wens van onze Heemkundegroep nog eens een opslagplaats te vinden om er allerlei "agrarische materialen", die nu overal liggen te roesten, te kunnen bewaren. Een flinke leegstaande schuur zou ons bijzonder welkom zijn!

Doorgaan dus? Ik denk dat het nauwelijks een vraag behoeft te zijn. Er is beslist nog veel te doen. Hier en daar zullen de activiteiten wat moeten worden verhoogd of bijgesteld en zaken die nu nog onbereikbaar lijken, zullen toch eens op hun pootjes terecht komen. Daar ben ik vast van overtuigd. Samen met anderen moeten we ons verlanglijstje toch waar kunnen maken?

En wie ziet niet nu al met belangstelling uit naar de "spoken-avond" die de Heemkundegroep, met medewerking van de Achterhoekse onderwijzer, schrijver en streekhistoricus Henk Krosenbrink, op 27 oktober 1980 organiseert in 't Huis te Brecklenkamp? Onze voor- en najaarsbijeenkomsten genieten doorgaans flinke belangstelling van het publiek en ik ben er van overtuigd dat het de eerstvolgende keer weer raak zal zijn. Het belooft iets heel bijzonders te worden!

U hebt het al gemerkt: we gaan gewoon door en rekenen weer graag op u!

Denekamp, 21 juni 1980.

J.H.Borgman, voorzitter Heemkunde Denekamp.

Wel 't vergangene nich
eert
is't kommende nich weerd.
(Joh.Buursink: in Het
boek van de Lonneker
Landbouw 1956).

boerderij Scholten te
Breklenkamp (1950)

Dan kruist de straat de Gele Beek via een lelijke ijzeren brug. Van rechts komt deze brede beek aanslingeren tussen houtwallen door; waterlelies en gele plompen drijven op haar spiegel; in de verte groet haar het bos van het grote erf de Stokke op haar Noordoever, in de Middeleeuwen Bentheims goed. De beek heeft zo juist de Rammelbeek opgenomen en is daardoor rijk aan water. Beide komen uit het Bentheimse land; de Gele Beek uit de buurt van het bergdorpje Gildehaus, de Rammelbeek uit het onvolprezen Bentheimer Woud. Beide hebben op Twents gebied een brede gordel van meien of hooimaten; haar verenigd water valt even over de grens in de Dinkel, die het medeneemt op haar verdere tocht naar Lage en Nieuwenhuis.

Naar links ligt het land verrassend wijd open. De beek trekt hier haar slingers door uitgestrekte vlakke weiden en aan de horizon blauwt het silhouet der heuvelrij van Ootmarsum. Door dit lage land stroomt ook de Dinkel en tevens haar linker zijbeek, die hier Hollander Graven heet en onder de hoofdstroom door wordt geleid, om door een nieuw gegraven kanaal te worden opgevangen, dat parallel met de Dinkel loopt en op Duits gebied in de Laagse Omvloed uitstroomt, die het dan naar de Dinkel zelf brengt. Deze kunstwerken zijn met een goede bedoeling uitgevoerd: de lage landen te ontlasten van water in regenrijke tijden, maar hebben niet het berekende effect gehad. Prachtig is het in de grote vlakte van de Ottershagen, aan Hollander Graven en Dinkel: één grote waterpasse weide, met het silhouet der boomgroepen van Breklenkamp aan de einder. Koepelvormige wilgenbosjes her en der breken de eentonigheid van de vlakte, waarboven het onheil der ontluistering dreigend hangt: het Dinkelwaterschap is opgericht!

Nu is Breklenkamp bereikt en het is, of het landschap, ja, de gehele sfeer anders is geworden, onverklaarbaar gewijzigd. Aanstonds, ter rechterzijde van de straat, even terzijde, ziet men een vrij groot bosje van statige eiken, waaronder slauw de omtrekken van een grote boerderij zichtbaar zijn. En wat verderop, tussen weiden en akkers, staat menige prachtige solitaire eik met breed uitgegroeide kroon. Dat erf heet

Molendijk. Vanwaar deze naam? Is hij ontleend aan een dijk, die leidde naar een watermolen daar vlakbij, misschien wel aan de Gele Beek? Of betekent het lid *dijk* hier vijver, evenals dat het geval is bij de Twentse erf- en eigennaam Visschedijk (met zeer duidelijke *sch*, buitentwentse lezer!), dat visvijver wil zeggen? Zal de molendijk, waarnaar de hoeve genoemd is, dus de molenvijver zijn geweest, waarin het beekwater vóór een watermolentje werd opgestuwd? Terloops zij hier aangestipt, dat ditzelfde dijk ook zit in het Twentse woord *dieken*, dat is roten van vlas.

Links van de straat, iets verderaf, verrijst een tweede bos van eiken, die de plaats van een ander belangrijk goed aanwijzen: het erf de Scholte van Breklenkamp. Een pad en een weg leiden erheen. Wij kiezen het eerste. Het voert langs een houtwal, langzaam klimmend langs de rand van een hoge es ter linkerzijde, welks rug opwelst tot vrij grote hoogte. Rechts is een vlakke weide met een steile rand, bezet met stobben en struiken, met bramen en frambozen. Een duidelijke demonstratie van een eilandes en een dalvlakte. Beklimmen wij de es — veel moeite kost dat niet — dan genieten wij van een panorama op de Ootmarsumse heuvels, over de brede Dinkelvallei heen. Halverwege de heuvelhelling steken de vier torentjes van Ootmarsum hun spitsen op en kleuren de muren en daken van de huizen. Verder naar rechts blauwen de „bergen” van Oud-Ootmarsum en Hezinge, tot ver over de grens. En vlakbij, in de laagte, ligt het Scholtenerf, een statige hoeve, omringd door haar schuren, groot en klein, overschaduwd en beschermd door heerlijke eiken.

Welk een lange geschiedenis heeft het Scholtenerf van Breklenkamp niet achter de rug! Dat het pas in 1592 als goed van graaf Bernd van Bentheim wordt genoemd — de graven van Bentheim waren grootgrondbezitters in Twente! — is geen bewijs tegen zijn vroeger bestaan. Neen, bijna alle erven, die in de oude registers, protocollen en acten worden genoemd, kunnen op een eeuwenlange historie terug zien, al is die vaak ook niet geschreven — of zoek geraakt. Lagen in deze hoerschap duizend jaar geleden niet twee hoeven, die eigendom waren van de rijke abdij van Werden aan de Ruhr, de stichting van de Friese Evangelieverkondiger Liudger, die stellig ook aan de Saksen in Twente het Christendom heeft gebracht? En niet alleen hier, maar overal in Oost- en Noordoost Twente had Werden zijn boer

derijen liggen, die met enkele in het graafschap Bentheim — samen precies vijftig in getal — administratief behoorden onder de Ellter of Moenikhof in de Lutte bij Oldenzaal. Maar hoe aantrekkelijk het ook mocht zijn, de geschiedenis van de boeren erven te volgen, wij mogen er hier slechts vluchtig bij stilstaan. De Scholte, vroeger de Hof te Breenkamp geheten, was het belangrijkste erf in de marke. Het markerichterschap was eraan verbonden, wat zeggen wil, dat de eigenaar van dit goed voorzitter was op de holtingen, dat zijn de vergaderingen van de eigenaars der gewaarde erven in de marke, van de erfexen of erfgenamen, zoals men hen oudtijds noemde.

Zo staan wij voor het grote boerenhuis met zijn spits dak en brede niendeur of injijdeur. Een hallehuis of los huis is het niet meer, omdat bij verbouwing en verbreding van het woongedeelte, goed te zien, de bedrijfs- en de woonruimte gescheiden zijn. Maar nog verrast de grootte van de wijde deel, die doet vermoeden, hoe het interieur moet zijn geweest, toen de blik nog onbelemmerd van de niendeur kon zweven tot aan het boveneind met de open haard. Bij het hoofdgebouw liggen de schuren en andere bijgebouwen. Grappig is het, dat een dikke eik in een van de nevengebouwen staat. Het lijkt, of hij door de pannen van het dak is heengegroeid. Maar natuurlijk heeft hij oorspronkelijk terzijde ervan gestaan en heeft men hem bij uitbreiding eenvoudig omvat, inplaats van hem om te hakken. Want men is hier zuinig op zijn bomen. Bij het erf Mölleman in Beuningen aan de Dinkel kan men eenzelfde verschijnsel waarnemen.

Langs het Scholtenerf leidt een weg; hij volgt de hoge kant van de es en buigt dan om. Wat een koninklijke eiken groeien hier langs de rand van de weide bij de boerderij! Hun zware takken, grillig van vorm, strekken zij uit over het grasland, waarop het honte vee graast en de schapen weiden. Tal van bomen staan hier, die dikker dan een meter zijn, met een gave stam, behangen met vlokken korstmos, diepgegroefd, soms versierd door het stemmige groen van de klimop. Hun ouderdom is moeilijk te schatten, maar stellig betekent een eeuw niets voor de meeste. Een aantal is in 't grijsaardstadium gekomen, want takken beginnen af te sterven en de groei staat nagenoeg stil. Toch is het slechts bij uitzondering, dat houtvester Bitter namens zijn hoge principalinne,

de Vrouwe van Twickel, verlof geeft een eik te hakken en houtkopers stoten hier hun neus. Want Twickel is altijd zuinig op zijn hout geweest: een bezoek aan het landgoed bij Delden en de vele tientallen boerderijen, die eronder behoren, kan u dat overtuigend leren. En ook op de Twickelse erven in Breklenkamp — een hele reeks, met de Scholte, Molendijk, Grote Veldman en Rotman als oudste bezittingen, drie eeuwen geleden al verworven van graaf Ernst Willem van Bentheim — wordt de bijl met grote voorzichtigheid gehanteerd. Vandaar dus die unieke houtopstanden bij de hoeven, vandaar die prachtige alleenstaande eiken her en der tussen de landerijen.

Waar in Overijssel ontmoet men zulke bomen als het tweetal, dat aan een wal van een kamp dicht bij elkaar in 't Noorden van de hoerschap staat? Het zijn een eik en een beuk, beide naar schatting van deskundigen driehonderd jaar oud. Hun wortels zijn wijd en diep verankerd in de aarde van de es ter ene zijde, in de humus van de wal en de diepe sloot ter andere. Twee meter dik is de diepgegroeide grijze stam van de beuk, die zich op drie meter hoogte reeds heeft gesplitst in een bos van takken, iedere voor zich een behoorlijke boom. Onbelemmerd spreiden de takken en twijgen zich hier uit. Schoon is de kale boom in winter en voorlente, als iedere twijg zich scherp aftekent tegen de lucht; schoon ook in de Mei, als de spitse knoppen hun schubben hebben afgeworpen en het eerste tere loof in de zon staat te blinken; indrukwekkend in de zomer, als het blad volgroeid en donker is geworden en de brede bladerenkoepel een dichte massa vormt. Dan zijn de rogge en de haver op de es rijp geworden en staan de schoven te velde aan de voet van de boom.

Vlak daarbij staat de eik, even imposant, even zwaar en fors van tronc, even breed van kroon. Diepe groeven en voren lopen door takken en stam. Evenals de beuk, is hij enigszins scheefgegroeid door de Westenwind, die over de vlakte van de es komt. Vele stormen hebben gestuisd om de beide bomen en hebben aan hun takken gerukt en geschud; menige krachtproef van een orkaan of hoos hebben zij moeten weerstaan, maar het windgebruis heeft hen niet kunnen deren. Brak er ook eens een tak, de geslagen wonden werden door de natuur geheeld.

("scherven lijmen")

In de laatste Onderschoer-editie (1980-1) breekt Coen Hamers zich in tweede termijn het hoofd over de betekenis van een inscriptie in een kan of vaas van Keuls aardewerk, bij brokken opgevist uit de rijke gracht van het Jonkershoes te Breklenkamp. Nadat de auteur de in eerste instantie eigenhandig toegevoegde tekstelementen in de tweede aflevering van zijn speurtocht met gepaste zelfkennis toch maar weer heeft verwijderd, rest ons de wat raadselachtige mededeling:

"ICH. BRING . DER . HERSTEBSTENUM . FRUNTliche KUS.

1654 :"

Dit is in overeenstemming met de schets van het aardewerkfragment in het eerste artikel, hoewel de toevoeging "tot nu toe" in het onderschrift nu ook weer niet bepaald geruststellend klinkt. Heeft Hamers nog meer verrassingen in petto?

Intussen heeft Margreet Hermelink enige suggesties gedaan tot indentificatie van de lettertekens. Verder is men het er ook wel over eens dat de 1e T beter als L gelezen kan worden. Maar hoe dan ook: Hamers blijft toch nog zitten met een aantal grammaticale problemen en roept daarvoor de hulp in van "taaldeskundigen".

Welnu, ten aanzien van de Duitse Grammatik acht ik me nauwelijks bevoegd, maar ik wil er toch wel iets van zeggen.

Dat is dan allereerst dat in dit geval de taalvorm nauwelijks van belang is, zo lang de betekenis maar duidelijk is.

Indien namelijk de datering 1654 juist is, moet de vaas zijn vervaardigd in een periode dat er nog nergens sprake was van een "einheitliche Rechtschreibung" zoals wij die nu kennen. En dat gold dan zeker voor de Duitse landen, die toendertijd nog geen spoor van staatkundige eenheid vertoonden en daardoor bijvoorbeeld de stimulans moesten ontberen, vanuit een nationaal ambtelijk apparaat, om tot eenheid van spelling te geraken.

En vervolgens: indien in de tekstafbeelding van Hamers de stunteligheid van het orgineel nog enigszins bewaard is gebleven, dan mogen we aannemen dat we hier niet het oeuvre van een kunstenaar maar het produkt van een ambachtsman voor ons hebben, een fragmentje volkskunst van een ongeletterd man.

Is het redelijk feilloze spelling te verwachten in een 17e eeuwse pottenbakkerij? Is het bijvoorbeeld niet mogelijk dat de pottenschilder, zijn eigen uitspraak beluisterd, "der" schreef, waar wij nu "dir" zouden verwachten? Een soortgelijke verklaring zou ook voor de overige tekstproblemen mogelijk kunnen zijn, maar ze zijn als zodanig nauwelijks interessant, lijkt me. Veel boeiender is de inscriptie in haar eenvoud en direktheid, in haar aan doenlijke onbeholpenheid van taal en schrift.

Opmerkelijk is daarom de betrekkelijk geringe aandacht die Coen Hamers schenkt aan de betekenis van de inscriptie en de nogal nonchalante manier waarop hij de tekst citeert.

Hiervoor noemde ik al een transscriptie-fout: de "I" in "I (=één) fruntliche kus" blijkt hijzelf te hebben toegevoegd. Weliswaar verontschuldigt hij zich daarvoor, maar hij handhaaft niettemin doodleuk het woord "één" in zijn vertaling!

Daarvan afgezien geeft hij echter wel de meest voor de hand liggende vertaling:

"Ik beroof de allerliefste (van een?) vriendelijke kus. 1654".

Na wat hiervoor al is opgemerkt over "der" en "dir" geef ik toch de voorkeur aan:

"Ik beroof jou, allerliefste, (van een) vriendelijke kus, 1654"

Dit was in het spraakgebruik van dichters in die tijd een bekende manier van zeggen. In plaats van "beroven" bezigde men dan vaker het speelser "ontstelen". Bij deze vertaling is dan tevens de -nkwestie in "herslebsten" verklaard: een derde naamvalsuiting, waarbij, als ik het wel heb, de aangesprokene zowel mannelijk als vrouwelijk kan zijn!

Ik wil tenslotte niet eindigen zonder een kleine positieve bijdrage aan de discussie en wel in de vorm van een derde interpretatie-mogelijkheid, die niet alleen de laatste plooitjes uit de beide andere vertalingen gladstrijkt, maar bovendien hartverwarmend cynisch en luguber is:

"Ik breng jou, allerliefste, om. Vriendelijke kus. 1654."

Toegegeven, grammaticaal is het niet in orde, maar dat kun je ook volhouden van politierapporten en die liggen toch in dezelfde lijn als deze gedateerde schuldbekentenis.

Maar daarvoor is Dracula dan ook geïdentificeerd als autochtone Breklenkamper, lang voordat Bram Stoker hem als romanfiguur introduceerde. Het is haast te mooi om waar te zijn.

Om met de dichter te spreken:

Wat is onz' streekcultuur toch RIJK
En wonderLIJK!

Overigens: Weet Coen Hamers misschien wat er in die oude kruik kan hebben gezeten?

Juni 1980

G.L.B. Broekhuis.

"As ik oe galiek gew"
zoa de boer
"dan zin wie-j
zoa oet e-praot"

AARDEWERK IV

Het is verbazingwekkend waartoe slordigheden al niet kunnen leiden. En de al dan niet terecht geconstateerde fouten in de weergave van de tekst in de eerste aflevering van aardewerk zijn zelfs een eigen leven gaan leiden.

Nu moet ik vooropstellen, om alles goed duidelijk te maken, dat de in de tekst van "Aardewerk I" weergegeven regel de juiste is. Zij het dat het door mij geïnterpreteerde -L als T meer waarschijnlijk als .L gelezen moet worden. Bovendien zal het de oplettende lezer niet ontgaan zijn, dat in "Aardewerk II" niet ik, maar Margreet Hermelink aan het woord is, aangezien het hier om de letterlijke weergave van haar brief gaat:(zie regel 5 en 6!). Zij constateert dan de verschillen in de zin in de tekst en de weergegeven zin op de tekening en gaat verder uit van de tekst. En terecht. De haar op die manier veroorzaakte last ontlokt mij dan de verontschuldiging in de regels 11 tot en met 13.

Maar nu nog eenmaal terug naar de tekst zelf op de vaas.

De ware weergave moet dus zijn:

ICH.BRING.DER.HERS.LEBSTENUM.I.FRUNTlichenKUS.1654:

Inmiddels is er nu wel een aantal min of meer bruikbare vertalingen binnengekomen.

Ik beroof de allerliefste van een vriendelijke kus.

Ik beroof jou, allerliefste, van een vriendelijke kus.

Ik breng jou, allerliefste, om.Vriendelijke kus.

Het lijkt mij in de kontekst van de grote vaas het meest voor de hand liggend, dat de tweede vertaling weleens de juiste kan zijn. Niet zozeer vanwege het feit, dat de Brecklenkamp reeds over een huis-spook beschikt, en dat dus de reeds vroegere aanwezigheid van Dracula mij in mijn functie van op-

passer van gasten een extra taak zou geven. Maar vooral vanwege de mogelijke inhoud van de fles. Het lijkt mij uitgesloten, dat er wijn in gezeten kan hebben, gezien het veelvuldig voorkomen van "zielen" van groen glas in de gracht. Bier ligt ook niet voor de hand. De toendertijd zonder twijfel reeds dorstige jonkers (zie "geschiedkundige aantekeningen op de havezathen van Twente" van Mr.G.J. ter Kuile op pagina 72, onderaan) zullen hun bier minstens vatsgewijs aan hebben laten voeren.

Wat dan wel?

Het lijkt mij het beste Dracula maar te vergeten en het te zoeken bij Klaartje de Koe. Het antwoord moet dan zijn: melk of misschien wel karnemelk. En met dit laatste riskeer ik misschien nog wel een nieuwe discussie.

Breklenkamp, 24 juni 1980.

Coen Hamers.

(advertentie uit 1950
-De volharding is er
nu uit- red.)

U gebruikt

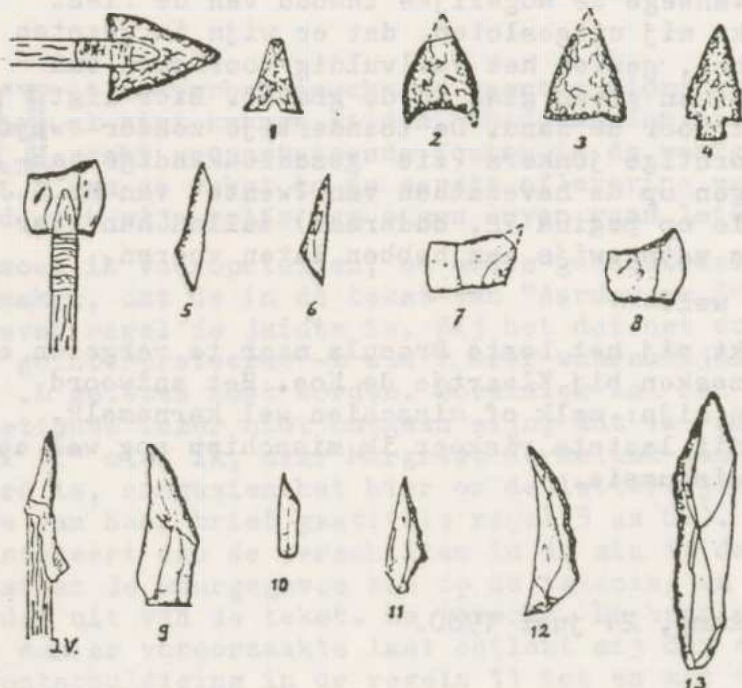
toch ook

Melk en Melkproducten

van de Coöp.

Zuivelfabriek „Volharding”

te Denekamp.

Enkele pijlspitsen uit deze omgeving:

2,3,4 spitsen uit de jonge steentijd: resp. Ootmarsum, Brecklenkamp en Kanaal A-N.

5,6 zgn. microlithen uit de middensteentijd: Wolfsbergweg (Dnk).

7,8 zgn. transversale pijlspitsen uit de middensteentijd: Kanaal Almelo-Nordhorn.

9 zgn. "Creswell-spits" uit de oude steentijd: Tilligte.

10 zeer fijn bewerkt spitsje uit de oude steentijd: Tilligte.

11 spits van de Hamburgcultuur uit de oude steentijd: Singraven.

12,13 pijl- en harpoenspits van de Tjongercultuur uit de oude steentijd: Agelerbroek.

Ter vergelijking een spits uit de jonge steentijd uit Tunesië (1).

PIJLSPITSEN UIT DENEKAMP

Wat vind je er nou aan om al die steentjes te zoeken? Deze of soortgelijke vragen krijg ik nogal eens gesteld. Ik zou ze echter niet zo een, twee, drie kunnen beantwoorden. Is het een "doodnormale" verzamelwoede die zovelen kennen of gaat het in hoofdzaak om het verblijven in de mooie natuur rond Denekamp? Steekt de spanning om eens iets echt bijzonders te vinden erachter of is het misschien de drang die bij veel (vooral heemkunde)mensen leeft om een antwoord te vinden op de vragen: Wie ben ik, waar kom ik vandaan, wie waren mijn voorouders en hoe leefden zij?

Ik geloof dat het een combinatie van deze en misschien nog andere factoren moet zijn die mij zo voor fossielen, vuurstenen werktuigen en aardewerk doet interesseren.

Dat dit "zoeken naar steentjes" ook voor de wetenschap van nut is, hebben al veel amateur-archeologen bewezen. Hun vondst wordt nauwkeurig geregistreerd. Met behulp van die talloze vondsten in heel Nederland kan men de leefwijze reconstrueren van de mensen die Nederland "toen" bevolkten.

Zo kunnen we aan de hand van in Denekamp gevonden werktuigen vaststellen welke bevolkingsgroepen hier geleefd hebben.

Als voorbeeld van zo'n werktuig noem ik de pijlspits.

Vanaf het moment dat de mens pijl-en-boog uitvond, is de pijlpunt of pijlspits een belangrijk werktuig geweest. Totdat de eerste jachtgeweren op de markt kwamen, was de pijl-en-boog dan ook het meest geschikte wapen om wild te bemachtigen. De pijlspits heeft door de jaren heen nogal wat veranderingen ondergaan, zoals op de tekening hiernaast wel blijkt. De "tjongerspitsen" (12,13)bijvoorbeeld stammen uit de laatste periode van de oude steentijd(+ 10.000

v.Chr.). Deze zijn langgerekt en aan één zijde geretoucheerd (de ruwe zijde waarbij de bewerking stukjes vuursteen zijn afgeslagen, wordt aangeduid als de geretoucheerde kant).

De uit ongeveer dezelfde tijd stammende "Creswell-spits" (9) heeft een veel bredere basis en heeft alleen retouche aan de schuine zijde.

Spitsen uit de iets oudere Hamburgcultuur bezitten ook sporen van bewerking aan de schuine onderzijde (11).

Bij de pijlspitsen uit de middensteentijd (8.800 - 3.000 v. Chr.) zien we een veel verfijnder bewerking. De retouche beperkt zich hier niet meer tot één zijde. Hoewel deze spitsen (microlithen 5,6) een stuk kleiner zijn dan de "tjonger-spitsen" hebben ze toch ongeveer dezelfde vorm.

Ook uit de middensteentijd stammen de transversale pijlspitsen (7,8) die een totaal andere vorm hebben. Tijdens proeven met verschillende soorten pijlspitsen bleek deze transversale pijlspits onverwacht het beste doordringend vermogen te hebben. De retouche (bewerkingssporen) vinden we hier aan de boven- en onderzijde van de spits.

In de periode, die we de jonge steentijd noemen (3.000 - 1.600 v. Chr.), treffen we pijlspitsen aan in de vorm, waarin wij ze het best herkennen (2,3,4). Deze spitsen hebben een totale bewerking ondergaan en zijn vaak erg mooi afgewerkt.

Aan de hand van dit twaalftal spitsen kunnen we nu concluderen dat Denekamp in de steentijd minstens vijf verschillende culturen heeft gekend: de Hamburgercultuur, de Tjongercultuur, de Creswellcultuur (enkele vondsten), waarschijnlijk twee verschillende culturen uit de middensteentijd en één of meer culturen uit de jonge steentijd.

Het zou me echter ook niet verwonderen wanneer dit aantal nog groter blijkt te zijn.

Denekamp, mei 1980.

J.Veldhuis.

De dag is aangebroken.

De feestelijke dag.

Er waait van alle huizen, de vaderlandse vlag.

In schone heldere kleren heeft Moe ons uitgedorst.

Met lintjes en met strikjes die sieren haar en borst.

Ginds in die grote weide, niet ver van Denekamp.

Daar gaat met malle molen, het draaien aan de gang.

Daar krijgt men limonade en broodjes twee bij twee.

Veel lekkere chocolade, en wat in zakjes mee.

En keert men 's-avonds huiswaarts.

en zit de zon in west.

Dan zingen wij nog even.

Een blij hoera voor lest!

Het is feest nu vandaag en dat maakt ons blij.

Zo prettig en jolijt van zin.

Aan lezen en schrijven daar komt nu heel niet van in!

In enkel plezier dat ge nu aan ons ziet.

Juni 1980.

M. Westerhof-IJland

Veldbeemdgras

'n Hellig wief is ne deurnhegge um 't hoes.

Enige tijd geleden kreeg ik van Bergman uit Breklenkamp een aantal oude Jaarboeken Bentheim en Bentheimer Heimatkalenders te leen.

In een van deze Jaarboeken trof ik op pagina 45 een artikel getiteld "Jan Hendrik Kippers. Het was geschreven door dr. J. Edel.

Het verhaal trok mijn aandacht omdat daarin melding werd gemaakt van "Noord Deurningen" als woonplaats van deze Kippers.

Een bijzonderheid bij dit artikel is dat dr. Edel aangeeft hoe men te werk kan gaan bij het noteren van gegevens voor een familiestamboom.

Het artikel heb ik hierna voor de duidelijkheid en leesbaarheid geheel in onze eigen taal weergegeven. Het was -natuurlijk- gesteld in het Duits.

Het gaat als volgt.

"Jan Hendrik Kippers. Sallandse Nouvelles Boode !

"Deze naam moet ik onthouden. Wellicht heeft de Schüttorfer dominee dit gedacht, toen hij deze naam in het kerkelijk register inschreef. Vandaag de dag denkt niemand meer aan hen, noch aan de eerbiedwaardige dominee, noch aan zijn tijdgenoot, de krantenbode. Maar dan komt er de vraag naar een "Arische afstamming" en ook de verborgenste registers vinden opeens lezers.

Daarbij valt het oog op deze naam en zijn merkwaardige beroepsomschrijving: "Jan Hendrik Kippers, Sallandse Nouvelles Boode". Peinzend kijkt men naar het vergeelde papier en de onopvallende naam. Verbergt zich hier achter een stuk cultuur-geschiedenis? Het beeld van de "hinkende bode", zoals hij op oude kalenders werd afgebeeld, komt ons voor de geest, gecompleteerd met "gespenschoenen en drietand". Met onze gedachten zijn we dan aangeland in het tijdperk van de zevenjarige oorlog.

In die tijd verscheen er in de Graffschaft zelf nog

niet het allerkleinste weekblaadje. Om toch maar iets nieuws te ervaren, verenigden zich enkele welgestelden, om gezamenlijk een krant uit het naburige Nederland te kunnen krijgen. Bij het gezellig vlamvend haardvuur, verzamelden zich dan op de winteravonden de huisbewoners met hun "naobers". In zo'n tijd had de "Sallandse Nouvelles Boode" zeer zeker zijn belangrijkheid.

Maar hoe komen we iets meer over deze persoon te weten?

In Schüttorf zelf komen we niet veel verder. Maar dan helpt ons een inschrijving in het Nordhornse doopboek, gedateerd 15 augustus 1761:

Jan Hindrik Kippers kint:
Frederica Charlotta Willemina
nae haar Excell: de Gravinne
van Regtren, wonende de man te
Nortderinge Kerspels Degenkamp---

Dat is voldoende. Hij was dus afkomstig uit Noord Deurningen. De gravin van Rechteren was zijn begunstigster.

Het lidmatenboek der Nederlands Hervormde gemeente te Denekamp, dat predikant Petrus van de Haar op 23 september 1792 in gebruik nam, vermeld nog:

nr.67: Jan Hendrik Kippers, ouderling,
nr.68: Telle Rondhuys,
nr.69: Zwenne Kippers.

De beide ouders en één dochter; dat was toen dus de gehele huishouding van Kippers. Bij de ouders werd later bijgeschreven: "obiit"(gestorven).

In het jaar 1794 wordt vermeld: "den 20. Febr. is met attestatie van Noordhoorn ingekomen Geerd Lodden van Frenstrop en is thans woonachtig in Nordeurningen ten huys van Hendrik Kippers".

In het gemeentearchief van 1807 komt Hendrik Kippers niet meer voor, maar wel: Gerd Lodde en Zwenne Kippers in de Zoeke.

In het archief van de gereformeerde gemeente van

1828 vermeldt men onder 7-11:

Geert Ludde, ZwenneLudde, Gerrit Ludde, Gerard Butkamp
Jenne Ludde. Getal van Zielen: 8, Noordeuringen.

In november 1850 vinden we op de Achterbrink:
G.Ludden, bel. 1717; J.G. Beltman, bel. 1808; Gerard Ludden,
bel. 1844; Lambert Ludden, bel. 1849; Aldeida Ludden Cat.,
vertrokken; J.Hk. Ludden Cat., vertrokken.

"Bel." betekent dat de betreffenden hun belijdenis
hadden gedaan en als lidmaten waren aangenomen.
Bijvoorbeeld: "1808-14-10 tot lidmaat aangenomen:
Janna groote Veldmans, wonende op de Brink bij
Bloemkamp".

Bernink, de oprichter van het museum te Denekamp,
informeerde mij hierover: "Ludden(Lodden) heeft ge-
woond in de Zoeke, tegenover Selkers. Het huis is
jammergenoeg afgebroken".

Over de in het jaar 1761 gedoopte dochter wordt nog
vermeld: "1782, den 26e maart tegen Paschen aange-
nomen tot lidmaat: Frederica Charlotte Wilhelmina
Kippers uit Norderningen, dan echter met attest den
3e Maart naar Nienhuis 1783".

Nu moeten we onze onderzoekingen dan dus naar
Neuenhaus verplaatsen. Daar wordt vermeld: 1784 27
September Johan Wilhelm Henschen j.m. (jongeman)
van Liehnen uit Tecklenburgsche

en

Friderica Charlotte Wilhelmins Kippers j.d. (jonge-
dochter) van Norddöringen. 1785: Gedoopt Juli 10.

Jan Willem, zoon van Wilm Henschen de Mölder.

1787: 14 Okt. Telle, dochter van Wilm Henzing.

1789: 22 Nov. Jan Wilm, zoon van Johann Wilhelm
Henzen de Mölder en Friderica Charlotte
Wilhelmina Kippers.

(de naam Henzen is later in Henschen juister
omschreven).

Het pachten van de Neuenhauser molen schijnt
Henschen te hebben opgegeven om daarna in 1790 de
molen van Nordhorn te kunnen overnemen, want daar
wordt vermeld: "Johann Willem Henschen en Fredrica
Charlotte Wilhelmine Kippers, beide met att. van
Nieuwenhuis 1791".

Henschen kind, + 26-7-1797; W.Henschen kind, + 5-5-1798; Wilhelm Henschen, + 25-5-1798.

In het hierop volgende jaar, op 31-8-1799, trad de weduwe weer in het huwelijk met Hendrik Hoesmann in Nordhorn. Ze overleed op 5-1-1809, waarop Hoesman op 18-4-1809 hertrouwt met Hermine Bouwmeester. Van de kinderen Henschen wordt de jongere op 29-3-1794 geboren Arnold Hindrik, schoenmaker; de oudere Jan Wilm wordt dominee in Schütt f.

In 1750 komt, zover ik kan zien, de naam Kippers voor het eerst voor in het Denekamper doopboek: "Jan Hendrik, zoon van H.Kippers, 26-7-1750; dan 2-1-1753, Arend, zoon van J.Hendrik Kippers, en op 12-11-1758 Margreta, dochter van J.H.Kippers. Daarna: 1765: Albert, gedoopt, zoon van Jan Hindrik Kippers en Telle Rondhuis, geboren den 16 May. Arend Kippers van hier is in 1772 als lidmaat in Denekamp aangenomen.

De juiste geboortedatum (ca.1725-30) kon ik niet vaststellen.

Omstreeks deze tijd was er echter in Noord Deuringen een Kiphuys. Ik vind het zeer aannemelijk dat uit de naam Kiphuys de naam Kippers ontstaan is. Omstreeks 1700 kwam daar de naam Gerrit ten Kiphuys voor. Ik noteerde uit het Denekamper huwelijksarchief: "7-3-1723 ingeschreven: Berend Gerrydsen Kiphuys, uit Noort-Deuringen en Geese Gerrydsen Schulten, uit Brecklenkamp.

Januar 1724: Jan Röttgers, jongeman uyt Noort Deuringen en Geertken Gerrydsen vant Kiphuys, j.d. uyt Noort Deuringen.

Rond 1710 echter verschijnt Hindrik ten Kiphuys in Noort-Deuringen. 1728: Berend Gerrydsen van Bussink, j.m. uyt Lattrop en wonend by Johannink in Noord-Deuringen en Gertryd Hindriksen vant Kiphuys, j.d. uyt Noort-Deuringen.

1735: Hindrik Gerritsen weduwnaar uyt Noort-Deuringen met Hermken Hindriks vant Kiphuis, j.d. uyt Noort-Deuringen.

Tenslotte vond W.H.Dingeldein in een oud doopboek van de Rooms-Katholieke gemeente te Denekamp:

1757: Martini 16. Janna; P(ater) Jan Kiphuys, Mater: Ale sunc(epit) Gerrit Kiphuys.

1762 Xbris 17. Bernardus Joses P. Jan Kiphuys.
M. Ale uyt O. Bonke sunc. Geertruy Kiphuys.

Dus was er in dezelfde tijd een katholieke Jan Kiphuys en een gereformeerde Jan Hendrik Kippers in het kerspel Denekamp.

De juiste gegevens omtrent Jan Hendrik Kippers kunnen hieruit evenwel nog niet vastgesteld worden. Opmerkelijk is echter wel dat ook de familie Kiphuys in Noord Deurningen woonde.

Nu gaan we te rade bij het grote vierdelige boek "Singraven", van Döhmman en Dingeldein. In het voortreffelijke register lezen we dat in boek 3 op bladzijde 48 voorkomt J. H. Kippers, landbouwer in Noord Deurningen, ouderling te Denekamp, 1793. Sedert 1774 was de Markies de Thouars, heer van Singraven, inplaats van baron Sloet, ouderling van de gereformeerde kerk te Denekamp. Daar nu de afgevaardigden van de Classis van mening waren, dat de kerkeraad jaarlijks opnieuw moesten worden benoemd, schreef men hieromtrent de markies aan. Deze was toen evenwel niet aanwezig, omdat hij als legeroverste tegen de Fransen ten strijde was getrokken. Daardoor bleef de brief onbeantwoord. Zodoende moest men een andere ouderling kiezen. Op 21 april 1794 werd dan in plaats van markies de Thouars, landbouwer J. H. Kippers uit Noord Deurningen gekozen tot ouderling.

Döhmman en Dingeldein nemen hierbij aan, dat de kerkeraad zich bij de keuze van deze ouderling niet alleen heeft laten leiden door de aangegeven motieven, maar ook in het bijzonder door de invloed van democratische, de adel vijandig gezinde gedachte, zoals deze door de mannen van de Franse revolutie verbreid werd. Ze noemden de keuze van Jan Hendrik Kippers zelfs een, zij het dan een nog voorlopig ongevaarlijk voorspel, van de grote catastrofe van 1795.

Voorlopig was deze nieuwsgierigheid omtrent H. J. Kippers bevredigd.

Zo heeft men in elk geval een steun hoe men een dergelijk onderzoek aanpakken kan: zelf naspeuren

in kerkregisters en gemeentearchieven, en bij twijfel navragen bij kenners van de plaatselijke geschiedenis. Dan bereikt men meestal zijn doel.

Tenslotte nog een goede raad hoe men doelmatig het zich steeds meer uitbreidende nageslacht van een echtpaar kan opstellen en dan ook nog zo, dat aanvullingen gemakkelijk ingevoegd kunnen worden. De hierna volgende opstelling zal dat duidelijk maken .

LIJST VAN NAKOMELINGEN VAN JAN HENDRIK KIPPERS

1ste generatie

Jan Hendrik Kippers, geboren---, overl., ---, "Sallandse Nouvelles Boode" in Noord Deurningen en "ouderling" der geref.gemeente in Denekamp, gehuwd met Telle Rondhuis, gedoopt Denekamp 20-3-1732, overl., --- kinderen 2-7.

2de generatie, kinderen

2. Jan Hendrik Kippers, gedoopt Denekamp 26-8-1750, overl. ---.
3. Arend Kippers, gedoopt Denekamp 2-1-1753, overl. ---, geconfirm. meer Denekamp 1772.
4. Margreta Kippers, gedoopt Denekamp 12-11-1758, overl. ---, gehuwd --- met Bernd Boerwinkel, gedoopt ---, overl. ---, inwoner van Neuenhaus.
5. Frederica Charlotte Willemina Kippers, gedoopt Nordhorn 15-8-1761, overl. --- Nordhorn 5-1-1809, gehuwd: 1) Neuenhaus 27-9-1784 met Johan Wilhelm Hemschen, geb. Lienen 5-11-1758, overleden Nordhorn 25-5-1798, pachtmöller in Neuenhaus, sedert 1790 in Nordhorn, sedert 17-2-1792 burger aldaar, kinderen: 9-15. gehuwd 2) Nordhorn 31-8-1799 met Hindrik Hoesmann, geb. ---, overl. --- Nordhorn, inwoner aldaar, kind: 16.
6. Swenne Kippers, geboren ca. 1763, overl. ---, geconfirm. Denekamp 1782, geh. --- met Gerd Lötten, geb. Frensdorf ---, overl. Noord-deurningen ---, inwoner aldaar "in de zoeke". Kinderen: 17-18.
7. Albert Kippers, geb. Denekamp 16-5-1765, overl. Neuenhaus 30-8-1793; gehuwd --- met Dyna Marten van Denekamp, geb. ---, overl. ---, kind: 19.

3de generatie, kleinkinderen

8. Arnold Boerwinkel, geboren Neuenhaus ---, 1794, overl. ---
9. Jan Willem Henschen, gedoopt Neuenhaus 10-7-1785, overl. aldaar.
10. Telle Henschen, gedoopt Neuenhaus 14-10-1787, overleden Nordhorn 17-11-1790.
11. Jan Wilm Henschen, gedoopt Neuenhaus 22-11-1789, overl. Schutterf 14-5-1840, gereformeert predikant aldaar, gehuwd ---, met Gesina Kusters, geb. Nordhorn 24-5-1781, overl. Schutterf 3-11-1864. kinderen: 20-21.
12. Jan Hindrik Henschen, geb. Nordhorn 23-2-1792, overleden aldaar 20-3-1795.

13. Arnold Hindrik Henschen, geb. Nordhorn 29-3-1794, overl.---, schoenmaker in Nordhorn, vertrokken, gehuwd te Nordhorn 4-4-1816 met Catrina Westenberg, geboren aldaar---, over.---.
14. Jan Hindrik Henschen, geb. Nordhorn 2-12-1796, overl. Nordhorn 26-7-1797.
15. Telle Henschen, geb. Nordhorn 24-4-1798, overl. Nordhorn 5-5-1798.
16. Willemina Hoemann, geb. Nordhorn 7-6-1800.
17. Gert Ludden, geb.--- Noordeurningen, overl.---, aangenomen Denekamp 1817, 1850 inwoner van Denekamp, 1867 Ouderling, op de Achterbrink, gehuwd aldaar--- met Janna Grote Veldmann, geboren aldaar---, gestorven aldaar 10-10-1850, kinderen: 22-26.
18. Jenne Ludden, geb.---, overl.---, 1828 Lidmaat der geref.gemeente van Denekamp, gehuwd--- met Gerard Buikamp, geb.---, overl.---.
19. Arendina Kippers, geb. Neuenhaus,---, 1792, overl.---.

4de generatie, achterkleinkinderen

20. Friderika Charlotte Wilhelmina Henschen, geb. Schüttorf 2-8-1817, overleden aldaar 4-3-1866, gehuwd aldaar 10-8-1835 met Dr. jur. Wessel Georg Nordbock, geb. aldaar 11-7-1800, overl. aldaar 10-4-1881, burgemeester, advocaat en notaris in Schüttorf, kinderen:---.
21. Johann Wilhelm Henschen, geb. Schüttorf 24-10-1819, overl. Bentheim 23-3-1908, Overgerichtsrat in Meppen, dan in Osnabrück, gehuwd--- met Maria van Rossum, geb.--- 21-11-1821, overl. Osnabrück 15-4-1889, kinderen:--.
22. Gerard Ludden, geb.--- 1826, overl. Denekamp 25-8-1891, inwoner van Denekamp, op den Brink op het erve Larink, gehuwd te Denekamp--- met Gerritdina Dingeldein, geb. aldaar---, overl. aldaar, kinderen:--.
23. Zwenne Ludden, geboren---, overl.---, 1849 in Denekamp aangenomen, vertrekt 22-10-1854 naar Enschede.
24. Lambertus Ludden, geb. Denekamp---, overl. aldaar, inwoner van Denekamp, 1849 belijdenis, gehuwd te Denekamp--- met Swenne Olthuis, geb.---, overl.---, kinderen:--.
25. Aleida Ludden, geb. Denekamp---, overl.---, 1853 aangen. vertrekt 20-5-1860 naar Diepenheim.
26. Jan Hindrik Ludden, geb. Denekamp---, overl.---, 1855 aangen., vertrekt 1864 naar Oldenzaal."

Tot zover dr. Edel.

Bij de inningen van het vuurstedengeld van het jaar 1682, wordt onder Noord Deurningen de naam "Kiphuis" vermeld. Vuurstedegeld is een belasting op het gebruik van een schoorsteen, oven of ketel. Op registers van bijvoorbeeld belasting-inningen en volkstellingen werden de namen niet alfabetisch ingeschreven, maar veelal in een volgorde zoals de huizen en erven waren gelegen. Aan de hand hiervan kan men zich vaak goed oriënteren, waar ongeveer een bepaald erf heeft gelegen.

Zo zien we op de lijst van 1682 na de naam Kiphuis: Beenenhuys, Swyp(Zwiep) enzovoort.

We gaan nu ruim honderd jaar verder. Dan zien we bij de volkstelling van het jaar 1795 vermeld onder Noord Deurningen: 53. Evertin Oude Ottinghof, 54. Berent Lingers, 55. weduwe Sylderhuis, 56. Sylder Jan, 57. K y p J a n, boerwerker, 58. Albertin oude Beenenhuis, 59. Lamb. Beene, 60. S w y p, etc. Deze volgorde is in grote lijnen nu nog herkenbaar. De volkstelling van 1839 meldt nabij Zwiep-smid nog ene Berend Jan Kiphuys. Deze was 58 jaar, ongehuwd en kleermaker van beroep.

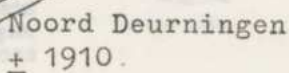
In een ander gedeelte van Noord Deurningen zien we vervolgens: 75. Dubbelman(Westerhof), 76. Hevelt, 77. Busscher, 78. Veltscholte, 79. de Selker, 84. Kniper, 85. K y p p e r s timmerman, 86. Koehorst, etc. Volgens deze volgorde is het zeer aannemelijk dat het huis waar Bernink in het verhaal van dr. Edel op doelde, tegenover Selkers, in 1795 werd bewoond door de timmerman Kyppers.

Gaan we nu nog een tijdspanne verder, en wel naar 1812 bij het naams-aannemingsregister, dan zien we hier de volgorde: Sellekes, G e e r t L u d d e n, (2 kinderen, genaamd: Gerrit 16 jaar, Aleid 17 jaar) vervolgens Koehorst en Hevelt.

Dus ongeveer dezelfde volgorde als in 1795. Hieruit kunnen we wel haast voor vaststaand aannemen dat het huis in 1795 werd bewoond door Kyppers en in 1812 door Geert Ludden.

In zijn artikel verondersteld dr. Edel dat uit de naam Kiphuys, wellicht de naam Kippers ontstaan kan zijn. Hoewel dit aannemelijk schijnt, moet hierbij toch wel een vraagteken geplaatst worden.

Want als we de volkstelling van 1795 nazien, dan vinden we in het centrum van Noord Deurningen, in de nabijheid van Beene en Zwiep, de naam "Kyp Jan", opgetekend. Maar bij dezelfde volkstelling, maar dan op een heel andere plaats, staat de naam Kyppers (timmerman). Ook is de ene familie katholiek en de andere gereformeerd.

Hoewel de naam Kippers of Kiphuys als familienaam sinds lang niet meer voorkomt in Noord Deurningen, is deze naam toch nog blijven voortleven. Ten eerste als bijnaam: Kip-smid (familie Zwiep), ten tweede als veldnaam: het Kip en Kipskempke. Hieruit blijkt dat, hoewel een familienaam reeds lang verdwenen is, deze nog lang kan blijven voortbestaan als bijnaam van een familie of als veldnaam.

Denekamp, juni 1980.

J.A.den Ouden.

Twentsch Nieuws.

Denekamp

Oude gietplaats voor klokken ontdekt.

uit: Weekblad
voor Olden-
zaal
16-7-1921

Volgens een hier algemeen verspreide overlevering werden de klokken van Denekamp, die bekend zijn om haar schoonheid, volien toon en dateeren van de 15e eeuw, gegoten op een wat hooger gelegen terrein onmiddellijk bij 't dorp. Dit terrein, als bouwland in gebruik, werd sedert jaren afgegraven, om er zand onderweg te halen voor den aanleg van straten en den bouw van woningen. Ook nu levert deze zandberg het zand voor den bouw van 't nieuwe museum „Natura Docet“.

Bij 't afgraven is nu klaarblijkelijk de plek bereikt, waar de klokken werden gegoten. Alles wijst er op, stukken van den vorm, stukken metaal, blijkbaar klokspijs, metselspecie, baksteenbrokken, een en ander vermengd met stukken houtskool, komen voor den dag. Een deskundig onderzoek zal worden ingesteld.

Het museum „Natura Docet“ kwam een dezer dagen in het bezit van het nog geheel gave gewel van een edelhart, op een diepte van anderhalven meter in het veen nabij Denekamp gevonden.

ZOMMERAOMD

Op nen mooien zommeraomd,
zet ik mie effen daal
oonder 'n eek, an'n raand van 't bôs,
want ik heurde den nachtegaal.....

't was net of ze ôp mie har wocht,
want ze sleug noe keer ôp keer
dreumerig keek ik veur mie hen,
daor aover het stille meer.....

kikvösche kwaakten in 't reet,
nen daamp hung aover 't water,
dit schreef ik in mien dagbook ôp
daor bleef 's staon tot later....

wat is't toch mooi in Godsnatuur,
'k wol dat alleman 't wardeerde,
dan... har men vast an dizzen aomd,
'n hemmel al.....hier al ôp earde....

E.Bos-Hermelink.

groene kikker

VAN RAADHUIS

TOT GEMEENTEHUIS

De omslag van het boek "Van raadhuis tot gemeentehuis".

Ik mijmer graag. Stil en weinig omlijnd peinzen, waardoor een mens een rustgevend, weemoedig gevoel krijgt.

Steeds weer opnieuw begin ik te mijmeren als ik het fotoboek "van Raadhuis tot Gemeentehuis" doorblader. Ik geloof, dat ook dät de waarde van dit boek bepaalt.

Het begint al meteen met die treffende foto waarop het "oude" Raadhuis tussen de kerken, zonder te spreken, een stuk geschiedenis vertelt. Mozes -de wetgevende macht- tussen de Aärons - de priestelijke machten. In samenspel hebben deze 2 machten lange tijd het leven en werken van de mensen bepaald.

En bladzij na bladzij kunnen foto's beelden oproepen en verhalen vertellen. Kijk eens aandachtig naar de foto van 1921 -de opening van het Raadhuis. Ze hebben beslist geen 'jus d'orange' gedronken bij die opening. Dat spul bestond gewoonweg niet in die tijd. Op zijn royaalst kende men sinaas-appelsap uit eigen geperste "appelsienen", maar ik denk eerder dat de schaarse geheelonthouders onder dit voorname gezelschap het hebben moeten doen met ranja. Laten we 't er maar ophouden, dat de stijfgeklede en strengogende edelachtbare heren en gecorsetteerde dames geen consumptiebonnen hebben ontvangen.

De heren zullen wel 'n gewoon borreltje of 'n glas bier gehuttigd hebben, plus nog een sigaar van drie cent tot verhoging van de feestvreugde. En de dames "n glaeske rood", Schilletje of Samos, of hoe 't spul ook mocht heten in die dagen.

Zo ging dat in die tijd. Zorgelijke, door armoede getekende jaren. Het gezelschap op de foto straalt dan ook bepaald geen uitbundige vrolijkheid uit. Je zou -met enige fantasie uiteraard- hetzelfde

gezelschap in zwart laken en stijve boord, vandaag de dag weer eens op dezelfde plek moeten kunnen neerzetten en dan met het uitzicht op de etalage van Wortelboer vol met moderne kleding! 1921-1980, contrast!

Ik denk zelfs dat pastoor Knuif zijn eerwaarde hoofd ook wel zou schudden over zoveel decadentie in de kledingmode.

De tijd, toen dit indrukwekkende gezelschap geportretteerd werd, is als uitgangspunt genomen om foto's voor het boek bijeen te krijgen.

Wat is het geworden: taal zonder woorden, taal die een ieder kan verstaan in een boek als blikvanger. Tijdsbeelden vangen, waardoor we, al naar onze geaardheid, bij stukjes en beetjes onze gemeente met zijn mensen, zijn huizen en straten, het leven van alledag.

Zoals dat inmiddels geschiedenis geworden is in de jaren van deze twintigste eeuw tot aan vandaag, proberen te leren kennen, verwonderend terugblikken, hier nostalgisch, daar historisch belangstellend, maar altijd weer met de uitroep van: "Ja, weet je nog wel," of: "Hé, was dat toen zo?"

Dat er in een mensenleven heel wat kan gebeuren, wordt ons duidelijk bij het doorbladeren van dit boek. Het zou best kunnen zijn, dat er geen tijdvak zo dynamisch aan de mensen van de gemeente Denekamp voorbijgetrokken is, als de tijd die wordt aangeduid met "Van Raadhuis tot Gemeentehuis".

Dat beleef je als je plaatjes gaat kijken. En mensen kijken graag plaatjes. Of dat in de tijd van het Raadhuis prentenboeken waren of in de periode van het Gemeentehuis de televisie, het maakt niet uit: we zijn echte plaatjeskijkers. Neem bijvoorbeeld bladzijde 12: je ziet aan de foto van slagerij Wassink het leven van die tijd aan je voorbij gaan. Het was een unieke belevenis als je "op 't portret" kwam. Buurman Wouter Meyerink moest er ook bij op. En dan die jongen op de Vliegende Hollander! (Weet u nog, dat

zwengelende voertuig als voorloper van de skelter. Bij Hotel van Blanken staat de voerbak te wachten op de paarden, die juist uitgespannen zijn van de "kleed- of zeilwagen." Het zou best zondag geweest kunnen zijn als de boeren met paard en wagen "ter kerke togen". Toen: zeilwagen bij Veldman of Van Blanken. Thans: auto aan auto op de Eurowerft. Op bladzijde 3 fietst Teupn Frans met bakkersfiets door een verkeersprobleemloze Grotestraat. Een echte warme bakker in een heimweeverwekkende rustige dorpsstraat, waar de uithangborden van Ibisshag en Turmac-fietsenrek al in een veranderende tijd op hun wijze STER-reclame bedreven, terwijl de slagerswinkel van zoëven al plaats maakt heeft voor de genotbiedende sigarenwinkel.

Pratend over een kapverordening in de tijd van vandaag had dat al moeten gebeuren in de tijd zoals die verbeeld is op pagina 14. Toen stonden er in het oude dorpshart nog breedgekruide bomen. Wat zou ons dorp aan charme winnen als er weer bomen zouden groeien en er bijvoorbeeld aan weerszijden van de Eurowerft een wandelpad zou zijn. Een wandelpad omzoomd met linden als leibomen, waarop men de kinderen jeu-de-boules zou zien spelen.

Ergens ver om ons heen zou het snelverkeer zijn weg vinden. Stedebouwkundigen zouden van hartchirurgen moeten leren, hoe je door een "omleiding" een hart weer rustig kunt maken.

Het "kokstuunke" was eens een verboden wandelpad voor de koeien vanwege de kans op "bekladderen". We missen nu een hondenbord bij deze poepsteeg. Dokter Hondelink -de legendarische geneesheer- staat op het punt om per paardekracht op visite te gaan. Het geringe aantal hartinfarcten -verlamming zei men toen- zal zijn paard gelukkig niet vaak in draf hebben laten gaan.

Zo zijn er verhalen te vertellen, elke pagina opnieuw. Je zou er praatavonden mee kunnen vullen op een winteravond bij een open-vuur. Wacht eens even, zou dat geen goed idee zijn? Aan de hand

van ons boek praatavonden houden, "met ne kom koffie en ne beschuut". Heel wat eerlijker dan een avondje Willem Ruys-show. Praten over pagina 39, toen ons dorp nog herhaaldelijk "natte voeten" had, en we dus beseffen, dat er toch ook wel voordelen schuilen in de ruilverkaveling en een betere waterhuishouding.

Waar men vandaag organiserende comités voor nodig heeft, deed men vroeger spontaan aan feestuiting, getuige de buurtbogen op pagina 44.

En wat te denken van die heerlijke stoomwals, op pagina 55, allemaal in de houding, je ruikt de teer alsof deze zo over de foto is gegoten, en we maken weer een sprongetje van Te Siepe naar Temmink op de Lattroppestraat.

Kijk zo maar verder en laat uw fantasie de vrije loop. Waar toen de koe zich koesterde op pagina 57 ligt nu mevrouw v.d.Klokkenberg te zonnebaden in bikini.

Wie waren toch Verwey en Lugard op bladzijde 60 en is Bussing dezelfde als die van de wasserij? Zou er nog wat te verhalen zijn over de N.V. Automobiëldienst Denekamp-Nordhorn? Misschien is er wel een brochure over vol te schrijven. Wie verlangt er niet terug naar de rust van een Molendijk anno bladzijde 87 en had het rouwgedrag van Oude Griep en zijn tijdgenoten op bladzijde 99 niet meer zin dan alleen maar een uiterlijk vertoon in de vorm van een Zwarte mouwband?

We zouden eigenlijk allemaal misschien wel iets terug willen hebben van de tijd, waarin orde en gezag zonder problemen, zonder M.E., aanvaard en verpersoonlijkt worden in mensen als op pagina 135 136.

Terug in de tijd, nee, dat niet! Maar wat minder haast, wat minder geldingsdrang, wat meer tijd voor gewoon stil in het vuur staren, zoals de man met zijn op "aangevreten" broekspijpen op pagina 116.

Ja, dat zou voor velen van ons beter zijn dan valium. Zou dokter Hondelink dat verdovingsmiddel wel gekend en voorgeschreven hebben? Ik denk van niet.

Dit boek geeft stof tot mijmeren, tot praten. Het leert ons ook zuinig om te gaan met de tijd en de dingen om ons heen. Want voor je het weet is het "nu" sneller "vroeger" dan we beseffen. En gedane zaken nemen nooit of traag een keer.

Denekamp heeft zich zelf een tijdloos leerboek geschenk gegeven.

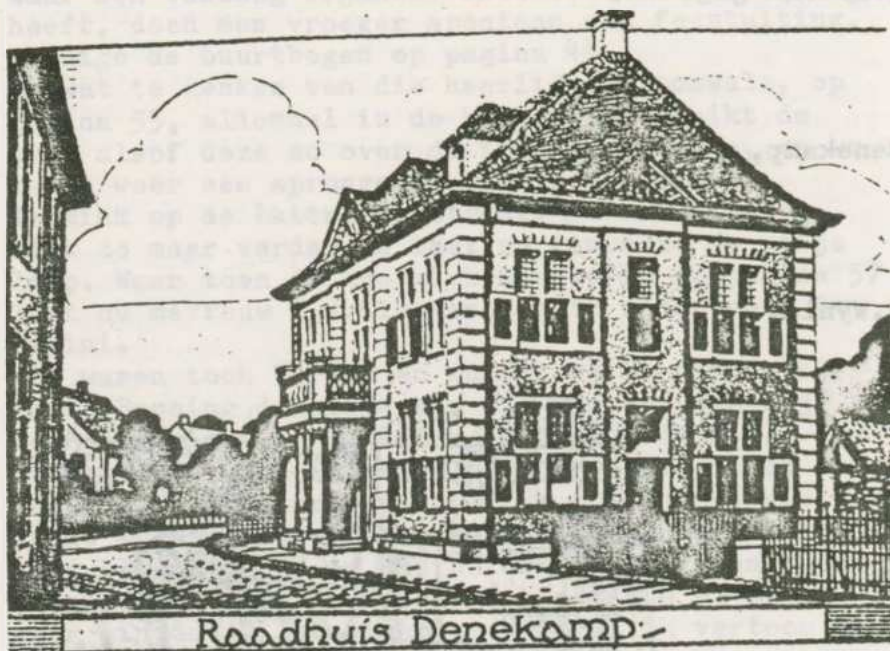
Denekamp, juni 1980.

S.Wynia.

"De scharrelkippen van vroeger zijn overgedaan aan de zondagsboer: de burger die met agrarische schijnbewegingen zijn nostalgische gevoelens tracht te bevredigen."

(Uit: Boerenerven in 't groen door Adr. Buter.)

HET OUDE RAADHUIS TE DENEKAMP

De gemeente Denekamp heeft sinds enige tijd een nieuw gemeentehuis in gebruik. Een nieuw huis is toch altijd iets bijzonders. Als je er dan eindelijk eenmaal inzit en bij de nog niet helemaal tot tevredenheid functionerende open haard je gedachten nog eens weer even de vrije gang laat gaan, denk je nog weer eens terug aan je "oude huis". Hoe het daar was, hoe daar die kast eigenlijk zo mooi uitkwam. Die kast, die je hier nu niet niet kwijt kunt, omdat deze te breed is. En zo passeren meer dingen de revue.

Dit geldt ook voor het huis der gemeente, het huis van de gemeenschap, het huis van iedereen dus eigenlijk. Toen de "bewoners" daarin trokken hebben deze wellicht ook even teruggedacht aan toen. De een natuurlijk wat meer dan de ander. De meesten toch wel met een gelijksoortig gevoel. Ongetwijfeld wordt dan voor de oudere "bewoners" het beeld van vroeger weer zichtbaar, weer helder. Van die gezellige knusse secretarie, toen men nog met zijn allen in één ruimte zat. En die burgemeester.....

Onwillekeurig gaan de gedachten dan nog weer wat verder terug. Naar de tijd van toen. Toen dat huis werd gebouwd en -ook- in gebruik werd genomen. Toen burgemeester G.W.Hoogklimmer met zijn ambtenaren daarin trok, ook is daarbij haast zeker even teruggedacht aan "toen".

En dat is inderdaad ook zo geweest!

Hoe was de situatie voor die tijd? In het kort komt het hier op neer.

De eerste drie burgemeesters van de in 1818 zelfstandig geworden gemeente Denekamp, hielden de secretarie in hun eigen huis. Denekamps eerste burgemeester H.Pennink Hzn. te Ootmarsum, Mr.J.Th.Roessingh Udink op Singraven en H.Warnaars Azn. in zijn villa Dinkellust. Na de komst van burgemeester Hoogklimmer in 1878 werd hard geijverd voor een zelfstandige ruimte. Het terrein van werkzaamheden nam hand over hand toe. Het zou nog 1883 worden eer Denekamp zijn eigen "gemeentebureau" kreeg.

Het gebouw lag tussen de hervormde kerk en het logement De Zwaan. Daartoe had men een aan de Grotestraat gelegen pand van W.Scholten overgenomen.

Timmerman Knippers heeft het toen verbouwd tot "gemeentesecretarie." Alleen voor raadsvergaderingen en dergelijke gebruikte men een zaal van een logement.

Een "echt" raadhuis kreeg men pas bijna 40 jaar later en wel in de vorm zoals het er nu -nog verlaten- staat. Aannemersbedrijf Wiegers uit Albergen heeft dit gemeentehuis, dat een ontwerp was van de Oldenzaalse architect Croonen (ontwerper van het ziekenhuis aldaar) op hetzelfde terrein als waar de oude secretarie stond, gebouwd. Een prachtig gebouw waarop het oog met welgevallen rust en dat voortaan een sieraad van ons dorp mag heten, is verzeen", aldus burgemeester Hoogklimmer bij de officiële ingebruikneming in 1921. Bijna zestig jaar later zou burgemeester Norbart deze woorden herhalen bij zijn toespraak bij gelegenheid van de opening van het nieuwe gemeentehuis in 1980. Evenals nu was de aanleiding zestig jaar terug ook het ruimtegebrek, als gevolg van toename van werkzaamheden. De gemeenten kregen en krijgen nog steeds meer te maken met het wel en wee van de burgers.

Dit blijkt duidelijk uit het historisch relaas dat burgemeester G.W. Hoogklimmer weergeeft bij gelegenheid van de officiële opening van het raadhuis op 16 maart 1921.

Omdat de inhoud hiervan voor zich spreekt en duidelijk is, ben ik van mening hiermee een bijdrage te kunnen leveren tot de geschiedenis rond de totstandkoming van het raadhuis.

Overigens! Er is wat over te doen geweest.

Als je de kranten van nu wilt geloven, zijn de perikelen rond de totstandkoming van het huidige gemeentehuis eigenlijk gewoon een herhaling van toen.

Het is net of je op de totstandkoming van dat soort bouwwerken geen houvast kunt krijgen. Het gebeurt gewoon(?) zo ..... net als toen voor zestig jaar.

Toe, leest u even mee, wat de notulen van de gemeenteraadsvergadering er toen over zeiden.

"Vergadering van den Raad der gemeente Denekamp op 16 maart 1921.

Afwezig zijn de heeren Krist en Lohuis, met kennisgeving.

De voorzitter houdt de volgende rede:

Ik open deze eerste bijeenkomst. Zeer geachte leden van den Raad. Waarde feestgenooten.

Waar wij gereedstaan ons nieuwe gemeentehuis in gebruik te nemen, daar roep ik U allen een hartelijk welkom toe.

Moesten enkelen, die wij mede gaarne in ons midden hadden gezien, wegens verhindering bedanken, aan de velen inzonderheid aan de oude leden van den Raad, de ambtgenoten uit de naburige gemeenten, aan de Heeren geestelijken, onderwijzers en aan allen die door hunne tegenwoordigheid ons dezen dag te meer tot een feestdag stempelen, brengen wij voor hunne deelname en belangstelling onzen oprechten dank.

Een prachtig gebouw, waarop het oog met welgevallen rust, en dat voortaan een sieraad van ons Dorp mag heeten, is verzezen, dat naast het uiterlijk schoon zal voorzien in de sedert jaren gevoelde behoefte aan meerdere ruimte.

Gedurende den bouw is mij menigwerf toegevoegd: "U mocht na U zoo veel jaren beholpen te hebben ook wel eenige vergoeding hebben." Zeker maar welke thans?

Het zal velen Uwer waarschijnlijk niet bekend zijn, hoe het in de laatste deceniën met de gemeente Secretarie gesteld was. Ik moge het U hier mededeelen.

Gedurende de jaren, dat het Burgemeesters-amt door den Heer Mr. Johannes Theunis Roessingh werd bekleed, was de Secretarie op den Huize "Singraven" gevestigd. Toen deze tot lid van de Gedeputeerde Staten benoemd, aftrad en opgevolgd werd door den Heer Hendrik Warnaars, werd de Secretarie overgebracht naar diens woning gelegen buiten de gemeente onder Losser, het tegenwoordig Dinkelland.

Bij mijne komst alhier in Januari 1878 heb ik zelf nog eenige dagen ten huize van mijn voorganger kantoor gehouden, waarna het archief werd overgebracht naar een vrijstaand winkelhuis, dat door den Raad gehuurd was van den Heer Jan Scholten, in welk pand thans de Heer B. Kienhuis zijne zaak gevestigd heeft.

Voor vergaderzaal, trouwplechtigheden, verkiezingen enz. bleef bestemd een vertrek, dat ook tijdens mijne gemelde voorgangers als zoodanig dienst had gedaan, in het logement Veldman.

Was het wonder, dat ik van stond af aan onszag naar een beter, en waardig onderkomen?

Zoo heel spoedig mocht ik evenwel daarin niet slagen.

Nadat de Raad eindelijk in zijne vergadering van den 4e Juni 1881 in beginsel tot den bouw van een gemeentehuis had besloten, deed zich in Augustus van dat jaar eene gelegenheid voor, toen de Wed. H.S.N. Menko verhuisde en haar woonhuis in veiling bracht. In den raadsvergadering van den 19 Augustus 1881 werden de Heeren Th.Verhoeven en G.J. Gosemeijer gemachtigd om op Maandag den 22 Augustus d.a.v. genoemd perceel, staande bij inzake op f.850,- te koopen voor f.1050,-. Het werd evenwel gekocht door den Heer Wilbertus Scholten voor f.1125,-.

In de daarop volgende weken werden den Raad allerlei aanbiedingen gedaan, zoo kon ik in de vergadering van den 22 Mei 1882 mededeelen, vooreerst dat de Heer W.Scholten bereid was, het door hem gekochte pand voor dezelfde koopsom over te dragen, vervolgens, dat de heer A.H.Koning voor meer benodigd terrein f.600,- meende te moeten hebben en eindelijk, dat door den heer B.Tijans op Riekman te Beuningen het logement de Kroon, waar thans de Heer L.L.Mulders een vriendelijk woning heeft gebouwd, werd aangeboden voor f.1750,-.

Hierop volgde een aanbieding van den Heer J.M.Veldman, van een stuk van zijn tuin voor bouwterrein, gelegen aan den straatweg naar Ootmarsum voor f.200,-.

Terwijl thans een keuze kon gedaan worden werd in de vergadering van den 13 Juni 1882 besloten den timmerman aannemer G.Knippers op te dragen een bouwplan met begroting op te maken. In de vergadering van den 1 Juli 1882 werd eindelijk het besluit genomen het aanbod van den Heer Wilbertus Scholten te accepteren en het inmiddels ingekomen bouwplan van den Heer G.Knippers met geringe wijziging goedgekeurd.

Het aanbod van den heer G.H.Meijerink, dat hij het aangrenzende schuurtje, later bakkerij ten behoeve van den bouw wilde afstaan voor f.400,- werd -zo vermelden de Notulen- als te duur gewezen van de hand.

Den 12 Augustus 1882 had nu de aanbesteding plaats, en werd ingeschreven door: Willem Scholten voor f.2378,- C.Frowijn te Ootmarsum voor f.2280,- en door G.Knippers voor f.2236,-aanwelken laagsten inschrijver het werk werd gegund.

Daarop had den 3e Maart 1883 met eene toepasselijke toespraak van den Voorzitter de ingebruikname plaats.

Het oude gemeentehuis heeft dus 36 jaar als zoodanig dienst gedaan.

Hiermede mijne Heeren kom ik tot de wordingsgeschiedenis van dit nieuwe gebouw.

De slechte materiele toestand gepaard aan gebrek aan ruimte in het oude gebouw, deed al gedurende eenige jaren naar een beter onderkomen uitzien. Plannen tot verbouwing en vergrooting stuitten echter hoezeer de Raad ook van de noodzakelijkheid doordrongen was, op de hooge kosten af.

Hierin kwam eene kentering ten goede, toen mij op den 3 Januari 1918 het groote voorrecht te beurt viel het 40 jarig ambtsjubilé te mogen vieren.

Omgeven door mijn raadsleden werd ik -terwijl ik mij afkeerig had verklaard van huldebetuigingen gepaard gaande met caleaux- hoogst aangenaam verrast door het bij acclamatie aannemen van een voorstel waarbij in beginsel werd besloten tot den bouw van een nieuw gemeentehuis, terwijl mij een gezegeld stuk werd overhandigd, houdende het bewijs van aankoop van den heer A.H.Koning van meer bouwterrein voor f.1500,-. Bovendien werd daaraan toegevoegd, dit zij hier terloops vermeld, een couvert met inhoud, die mijnerzijds gaarne besteed is voor een geschenk aan de gemeente, bestaande in drie geschilderde ramen op het bordes, die ik hoop dat de gemeente als een blijvende gedachtenis zal willen aanvaarden.

Langen tijd onder den indruk van de hoogen prijzen der bouwmaterialen, werd in het voorlaatste jaar evenwel ingezien dat op verlaging niet te wachten viel, en zoo werd besloten den heer K.L. Croonen architect te Oldenzaal het ontwerpen van een plan op te dragen.

Dit werd spoedig ingediend en goedgekeurd, terwijl de daarna gehouden aanbesteding tot uitkomst gaf, dat de heer J.H. Wiegiers te Albergen de laagste inschrijver was voor de som van f.45.000,-- In de vergadering van 29 Augustus 1919 werd het kloeke besluit der gunning genomen en later nog tot aankoop der bakkerij van de familie Meijerink voor de som van f.2750,-- En zoo staat dan het fiere gebouw, het sieraad voor ons Dorp, een trotsch monument voor jaren daar waarop ieder oog met welgevallen rust. Een woord van welverdienden lof aan den kundigen bouwmeester den heer K.L. Croonen, die geen moeite gespaard heeft om het gebouw tot in alle onderdeelen met zorg uit te werken om het aan zijne bestemming te doen beantwoorden, mag hier zeker niet ontbreken. Evenzeer zij een woord van dank gebracht aan den aannemer den heer Wiegiers, wiens geduld door buitengewone omstandigheden wel eens op zware proef werd gesteld, voor het met zorg uitvoeren van het werk.

Van harte verblijden wij ons dan nu, dat na veel beslommingen het gebouw voor in gebruikname gereed staat en dragen wij het aan de hoede des Allerhoogsten op.

Wij verheugen ons, maar datzelfde fiere gebouw geeft ons ook veel te zeggen U geachte leden en mij.

Meer dan ooit, moeten wij ons doordrongen voelen, wanneer wij hier ter behartiging der belangen der ons toevertrouwde gemeente bijeen zijn van den ernst gelegen in den plechtigen eed eenmaal door ons afgelegd.

Het zijn niet enkele materiele maar al meer en meer ook de interlectueele belangen, die ons ter behartiging worden voorgelegd.

Laat van het gebouw dan met recht gezegd mogen worden wat onze Duitsche naburen zoo eigenaardig uitdrukken:

"Von diesem Rathause geht viel guter Pat aus!"

Wij willen niet ontveinzen dat zelfs bij den vasten wil om enkel het goede en dat wat het meest bevorderlijk is voor den bloei der gemeente te willen voorstaan, wij niettemin ons vaak machteloos voelen in dat U en niet minder mij dan als ten einde raad het oude gezegde op de lippen komt, door den bouwmeester zeer van pas in de schouw aangebracht:

"We kant maken zegget mi dat et alman to danke si!"

Maar bemoedigend klinkt een andere oude spreuk, die ik eens vermeld vond in den gevel van het raadhuis te Zandvoort:

"Trekt U niet aan wat jeder secht.

Maar doet wat billijk is en recht!"

Dat M.H. ligt onder het bereik van een ieder onzer.

Laten wij dan dat nastreven, ieders overtuiging eerbiedigende, ons wars toonende van kleinzieligheden of zelfs verdachtmakingen, dan zullen onze bijeenkomsten onder den zegen des Allerhoogsten rijke en gezegende vruchten voor onze gemeente afwerpen.

Almachtige: wij smeeken van Uw Vaderhand,

Met diep geroerde borst,

Bewaar, O God dit stede-huis,

En wees ons steeds nabij!

Dat worde zoo!!

Dan verkrijgt de heer Kuks, wethouder, het woord, die de taak van den afwezigen wethouder Kristen op zich neemt en dank brengt aan allen, die medegewerkt hebben aan de tot standkoming van het

schoone gemeentehuis. Hij spreekt den wensch uit, dat de burgemeester nog lange jaren plezier moge hebben van het mooie gebouw.

De heer Kuiper, raadslid, spreekt ook als zijn wensch uit, dat het nieuwe gemeentehuis door de tijden heen moge strekken tot nut en welvaart der gemeente.

Tenslotte zegt de secretaris, de heer Andringa, dat het zijn oprechte wensch is nog veel besluiten te mogen notuleren in dit nieuwe gebouw, welke strekken in het belang van de gemeente en van hare ingezetenen.

Het is zeker passend zegt de secretaris, een woord van dank te brengen aan hen, die het besluit tot stichting van dit nieuwe gemeentehuis hebben genomen.

Hiermede is het officiële gedeelte der Raadszitting afgelopen. De ceremoniemeester, de heer dr. Hondelink geeft, hierna achtereenvolgens het woord aan verschillende genoodigden.

Toespraak van den Zeer Eerw. heer pastoor Knuif.

Edelachtbare Heer Burgemeester. Geachte leden van den Raad. Leden der Commissie en Genoodigden. Gaarne heb ik ingewilligd het vereend verzoek bij de plechtige opening van ons nieuwe statige Gemeentehuis een woord te spreken, een woord van lof voor den kundigen bouwmeester en de bekwame uitvoerders, een woord van gelukwensch voor de bewoners van dit gebouw, op de eerste plaats voor U Edelachtbare Heer Burgemeester, die op deze dag Uw levenswensch zoo schitterend ziet vervuld.

De gemeentenaren deelen in Uwe vreugde en hopen, dat het gemeentehuis zal zijn het zinnebeeld der eenheid, der eendrachtige samenwerking van alle standen en partijen.

Het gemeentehuis zal inderdaad zijn het zinnebeeld van eenheid, vrede en liefde wanneer en de overheid en de onderdanen het volgende voor oogen houden.

Het dorp Denekamp wordt in het jaar 890 genoemd. "aginghem" Ernst Förstemann leidt in zijn "Alt-deutsche Namenbuch" Daginghem af van den persoonsnaam Daga, die samenhangt met het Germaansche woord dag, dat wij nog gebruiken.

Dag zegt licht en wanneer wij spreken van beginsel, die de maatschappij, de gemeente heeft te volgen, dan staren wij omhoog naar de zon der gerechtigheid Christus, die van Zich Zelf getuigt: "Ik ben het licht der wereld. Wie Mij navolgt, zal niet in de duisternis wandelen, maar het licht des levens hebben." In dat licht -woord en voorbeeld tevens- moeten wandelen overheid en onderdanen. De overheid om als Christus weldoende rond te gaan, om het algemeen welzijn der burgers te behartigen, om te zorgen niet het minst, voor hen, die de meeste zorg noodig hebben, om met de burgers samen te werken tot handhaving der orde, tot afweer van gevaren, tot onderlingen steun, tot verheffing en veredeling, om zoo de wereldburgers dichter te brengen tot het einddoel van hemelburgers.

In hetzelfde licht van Christus moeten wandelen de onderdanen. Vooreerst moeten zij voor oogen houden, dat zij eerbied verschuldigd zijn aan de burgerlijke overheid. Christus getuigt van Zich Zelf: "Ik eer mijn Vader". De plicht van eerbied heeft Christus alle onderdanen ingescheept door het woord van Petrus: "Eert den Koning".

De onderdanen zijn vervolgens aan de burgerlijke overheid gehoorzaamheid verschuldigd. Het lichtwoord van Christus luidt: "Ik ben uit den hemel nedergedaald, niet opdat Ik mijn wil zo de doen, maar den wil van die Mij gezonden heeft".

De toepassing van dat woord brengt ons Paulus: "Alle mensch -soo

schrijft hij- zij aan de hoogen machten onderdanig; want er is geen macht, dan van God en de bestaande machten zijn van God verordend. Derhalve wie zich tegen de macht verzet, die verzet zich tegen Gods verordening; en wie zich daartegen verzetten brengen een strafoordeel over zich zelve."

In onze dagen van anarchisme en revolutie, waarin eierzuchtigen door schrik-aan-jaging en geweld de macht willen veroveren, is het weer dan ooit noodig, dat alle weldenkenden en goedgezinden gehoorzame onderdanen zijn en de argeloozen waarschuwen tegen de onvoorzichtige kinderen der wereld, "die de duisternis liever hebben dan het licht, omdat hunne werken boos zijn".

De onderdanen moeten eindelijk voor de overheid bidden "Ik verzoek dan allereerst" -aldus Paulus aan zijn leerling Timothëus. "Ik verzoek dan allereerst, dat er smeking, gebeden gedaan worden voor de koningen en overheden, opdat wij een gerust en stil leven mogen leiden."

Een gerust en stil leven in ons stille rustige dorp. Dat wacht alle bewoners van Daginghem, overheid en onderdanen, wanneer zij wandelen in het licht van Christus.

Ik heb gezegd.

Hierna verkrijgt de heer Wiegers, aannemer van het gebouw, het woord. Spreker brengt den burgemeester, wethouders en raadsleden dank voor hun medewerking en spreekt dan wensch uit, dat het gebouw nog lange jaren strekken moge tot heil en voorspoed van Denekamp.

De heer Plegt van Rossum maakt van de gelegenheid gebruik, den burgemeester dank te zeggen voor de medewerking bij de tot standkoming van de meisjeshuishoudschool en beveelt bij voortdurend die school bij het gemeentebestuur aan.

De heer v. Helvoort, burgemeester van Losser, zegt met weemoed in den tram naar Denekamp gestapt te zijn, omdat hij dit gemeentehuis vergeleek met zijn stulpje in Losser.

Reeds vroeger was Denekamp hem bekend door zijn natuurschoon, nu heeft het een gemeentehuis gekregen, Denekamp waardig. Hij brengt hulde aan het gemeentebestuur en zijn burgemeester voor het initiatief en ook, omdat ze het aangedurfd hebben, in de drukkende crisisjaren met zulk een werk te beginnen. Hij hoopt, dat het gebouw strekken mag tot welvaart van Denekamp.

De heer ten Holder, burgemeester van Tubbergen wenscht de gemeente geluk met het prachtig stuk werk, dat tot stand gekomen is en dat zijn bouwmeester eert. Het idee van de kamerinrichting herinnert hem aan Jacob Van Campen.

De architect, de heer K.L. Croonen, te Oldenzaal heeft in Denekamp een monumentaal gebouw gesticht. Spreker hoopt, dat er lange jaren een goede kracht moge uitgaan tot heil der gemeente Denekamp. Hierna wordt de vergadering gesloten."

Wat het toen geworden is staat er nu -gelukkig- nog. Ik zou haast hardop durven zeggen dat het gebouw nu nog beter tot zijn recht komt dan vroeger. Alleen is het nu geen raadhuys meer, al zal de steen in de voorgevel dat voor altijd willen volhouden.

Bij de officiële opening toen is een presentielijstje van genodigden aangelegd. Een afdruk hiervan staat hierna afgedrukt. Het leek me wel aardig dit lijstje hier weer te geven.

H. Boink.

*Presentielijst voor de jaarlijkse
opening van het Gemeentehuis op
16 de Maart 1921.*

	<i>Naam</i>	<i>Beroep</i>	<i>Woonplaats</i>
1	<i>G. Mooghe</i>	<i>Bar.</i>	
2	<i>B. Luchs. Br.</i>	<i>Wethouder</i>	<i>Denekamp</i>
3	<i>stuurman</i>	<i>Gemeed.</i>	<i>Denekamp</i>
4	<i>G. J. H. Dijkman</i>	<i>raadslid</i>	<i>Denekamp</i>
5	<i>J. H. Marinus</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
6	<i>J. P. H. Remant</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
7	<i>F. O. O. H. H. H.</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
8	<i>H. T. T. T.</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
9	<i>J. J. J. J.</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
10	<i>G. J. O. Albin</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
11	<i>L. Imoes</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
12	<i>H. H. H. H.</i>	<i>id.</i>	<i>Denekamp</i>
13	<i>B. J. H. G. P. H. H.</i>	<i>id.</i>	<i>"</i>

14	G. V. Allokheim	munterdijer Ellis. hies	Denkamp
15	J. H. Bennis -	Gr. Vetsen	"
16	F. H. Bennis	oudersjeen	"
17	J. H. Bennis	oudersjeen	"
18	J. H. Bennis	Bekken Loe	
19	J. H. Bennis	Bekken Loe	
20	H. Bennis	Rijndam	
21	J. Bennis	Landhouwer	
22	J. Bennis	Brennend Loe	
23	A. C. Munnik	Op de Comat Pol. hies Dienste	Denkamp
24	J. Bennis	Jeugd en Pol. te	Oderingje
25	J. Bennis	Landhouwer	V. Bennis
26	J. Bennis	gem. Loe	Denkamp
27	J. Bennis	Landhouwer	Leijden
28	L. L. Bennis	H. d. S.	Denkamp
29	R. W. Bennis	Brennend Dienste	Denkamp
30	J. Bennis	Brennend Dienste	Oldersaal
31	J. Bennis	Loe	Leijden

32	Lee ten Brink Adolf	Veendam	Senekamp.
33	Schrijver, J. J.	"	"
34	W. Kneif	ponen	"
35	r. C. —	Kat	"
36	H. C. D. —	C. v. —	"
37	Moeten	Klein —	Enschede.
38	Alvan —	Polen —	Enschede.
39	W. J. —	—	Enschede.
40	C. H. —	—	—
41	M. P. —	—	—
42	L. —	—	—
43	L. —	—	—
44	G. —	—	—
45	H. —	—	—
46	—	—	—
47	—	—	—
48	—	—	—
49	—	—	—
50	J. —	—	Enschede.

VISSCHEDIK

Oost-Twente, en in het bijzonder de omstreken van Dene-kamp, zijn op het oogenblik, „vergeven” door een uiterst lastig onkruid, dat een ware landplaag is geworden. Het is een indringer uit tropisch Zuid-Amerika en West-Indie, Knopkruid in 't Hollands geheten, en in de taal der plantkundigen *Gallinsoga parviflora*. Dit Knopkruid behoort tot de familie der composieten, is een eenjarige plant met lichtgroen loof. Het groeit welig, tropisch snel, en bloeit binnen zes weken na de ontkieming met kleine hoofdjes, die bestaan uit gele knopjes van buisbloempjes, waarinheen een kransje van vijf kortbladige witte straalbloempjes. Het groeit nu overal in tuinen en op bouwlanden in beangstigende hoeveelheden; het verschijnt ook in een minimum van tijd op het rogge- en haverland, wanneer dat in de stoppels ligt en in de aardappelvelden, zodra het loof begint te verdorren. Het vormt brede „tossens” van wortels, die gretig de voedingsstoffen opzuigen, welke voor de cultuurgewassen bestemd waren. De plant gedijt zó goed, dat drie generaties in één seizoen regel zijn. Maar als plant uit de hete zóne is de eerste nachtvorst in de herfst snuikend voor haar. Uitroeiing behoort tot de onmogelijkheden. Zaden, die door ploegen diep in de bodem komen, behouden vele jaren hun kiemkracht en ontkiemen, zodra ze weer dicht aan de oppervlakte worden gebracht. Blijft een uitgetrokken bloeiende plant een paar dagen op 't land liggen, dan zijn de zaden al weer rijp en stuiven weg met behulp van hun zaadpluisjes.

Dit gewas, nog ongelukkiger voor de land- en tuinbouw dan de *kwek* (kweekgras), de *rouwbolt* (akkerpaardestaart), het *bloodkroed* (aktermunt), de *tremse* of *roggenblomen* (korenbloem), de *gaanzemiel* (slofhakken), en in tuinen de *pispötkes* (haagwinde), heet in mijn omgeving, waar het een 25 jaar geleden verscheen, *Visschediek* of *Visschedieksroet* (roet = onkruid). Iemand, die aan de rand van het dorp woont en Visschedijk heet, heeft toen ongewild voor zijn verspreiding gezorgd. Hij haalde van de Boerenbond afval, dat overbleef bij de zuivering van zaaizaad, tracteerde zijn kippen erop, en

het volgende jaar groeide en bloeide een nieuwe plant, Knopkruid, in de omgeving van zijn kippenren. Dank zij de fijne zaadpluisjes was het verspreidingsgebied het volgende jaar reeds veel uitgebreider, en in luttele jaren was het her en der verspreid. Binnenkort zal het ook de grens van het Bentheimse, waar het nu nog onbekend is, hebben overschreden.

Zo kan dus een nieuwe naam spontaan ontstaan. De eigennaam *Visschedijk* kwam oorspronkelijk toe aan een boerderij in de Lutte en betekent *visvijver*, en niet visweg of -dam, evenals de boerderijnaam *Molendijk* in Breklenkamp de betekenis heeft van molenvijver. De boeren op beide erven hebben zich eerst *ten Visschedyk* en *ten Mollendyk* laten schrijven; later is *ten* vervallen, een verschijnsel, dat tal van parallellen heeft.

Dat *diek* een water betekent, blijkt ook uit het werkwoord *dieken*, d.w.z. roten. Het vlas werd *dicht*, d.i. geroot. Daarnaast bestaat ook *röuten*, en *röutkoel*, kuil, waar het vlas in gestopt werd om te rotten. — Ook in 't Mnl. had *dijc* de nevenbetekenis van vijver, juist als het Zuidafrikaanse *dam*.

(uit: Driemaandelijks Bladen, NS, 1950
door: W.H. Dingeldein)

knopkruid

NOTEERT U MIJ VOOR:

- ☐ een abonnement op 't Onderschoer
- ☐ het lidmaatschap van Heemkunde Denekamp
- ☐ toezending van nadere informatie over deelname aan de activiteiten van de werkgroepen.

Naam : .....

Geboortedatum : .....

Straat : .....

Woonplaats : .....

Postadres : .....

Ik wacht met betaling tot ik een accept-girokaart ontvang.

datum:

(handtekening)

Hebt u opmerkingen, wensen of suggesties met betrekking tot de inhoud van 't Onderschoer of heeft u zomaar een vraag op heemkundegebied, dan kunt u daarvoor dit formuliertje uitknippen.

AAN DE REDACTIE VAN 't ONDERSCHOER

.....
.....
.....
.....

afzender:

Naam : .....

Straat : .....

Woonplaats/postadres : .....

BRIEFKAART

postzegel
45 ct.

Aan: HEEMKUNDE DENEKAMP

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

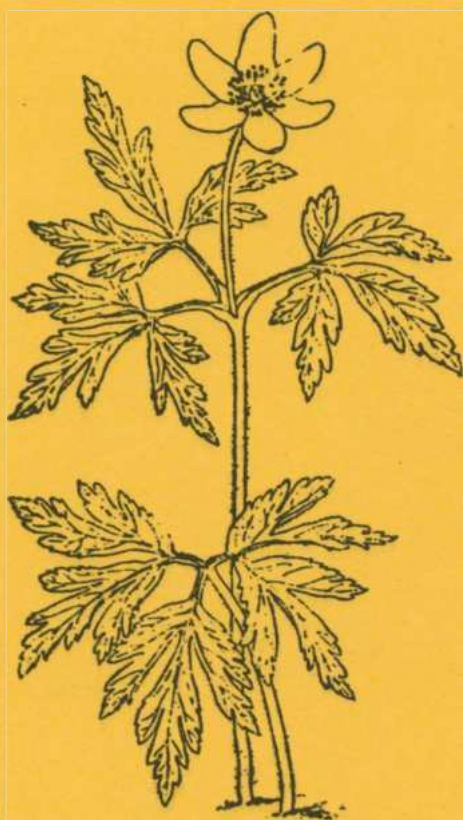
BRIEFKAART

postzegel
45 ct.

Aan: Redactie van 't Onderschoer

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

boterbloem

